

BIJSTANDSVERDEEL- MODEL 2023

TECHNISCH ACHTERGRONDDOCUMENT ACTUALI-
SATIEFASE

NOTITIE

seo • economisch onderzoek

atlas research

AUTEURS

WOUTER VERMEULEN, TIM SCHWARTZ, JOERI ATHMER, REMCO VAN EIJKEL (SEO ECONOMISCH ONDER-
ZOEK), MARTEN MIDDELDORP, FRANCINE BUREMA, JORAN VELDKAMP (ATLAS RESEARCH)

IN OPDRACHT VAN

MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Actualisatie van het gegevensbestand	3
2.1	Mogelijkheden voor actualisatie	3
2.2	Regulier onderhoud van de volumecomponent	5
2.3	Regulier onderhoud van de prijscomponent	6
2.4	Conclusies	6
3	Ontwikkelingen sinds de actualisatie van model 2022	7
3.1	Ontwikkeling in bijstandsafhankelijkheid	7
3.2	Ontwikkeling in de prijs per uitkering	11
3.3	Conclusies	15
4	Geactualiseerde voorspelling	16
4.1	Volumecomponent	16
4.2	Prijscomponent	20
4.3	Plausibiliteit	23
4.4	Verklarende analyse van objectieve budgetmutaties	30
4.5	Conclusies	33
5	Voorlopige budgetverdeling	35
5.1	Berekening van het budget voor bijstandsuitkeringen	35
5.2	Afwijking in euro's	36
5.3	Budgetmutaties	38
5.4	Conclusies	40
	Literatuur	41
	Bijlage A Gehanteerde normbedragen	42

1 Inleiding

Met de komst van de Wet werk en bijstand (WWB) in 2004 werden gemeenten volledig financieel verantwoordelijk voor de uitvoering van de bijstand. Zij ontvangen hiervoor een budget vanuit het Rijk. Gemeenten mogen overschotten op hun budget behouden en worden zo gestimuleerd tot effectief beleid om de bijstandsuitgaven zo laag mogelijk te houden. Voor de bepaling van het budget is het van belang om een verdeelmodel te hebben dat, gegeven objectieve kenmerken, een zo goed mogelijke inschatting maakt van de noodzakelijke bijstandsuitgaven van een gemeente.

Het ministerie van SZW werkt met een objectief verdeelmodel om de noodzakelijke bijstandsuitgaven in te schatten. Het model bestaat uit twee delen: de ontvangst van een uitkering (volumecomponent) en de hoogte van de uitkering (prijscomponent). De volumecomponent schat de kans op bijstand van een huishouden in op basis van objectieve factoren. De prijscomponent schat de hoogte van de uitkering, als fractie van het wettelijke normbedrag voor het huishouden, in op basis van objectieve factoren. De combinatie van de volume- en de prijscomponent resulteert in een voorspeld bijstandsbudget voor ieder huishouden. De som van deze voorspelde budgetten over alle huishoudens in een gemeente geeft een voorspeld gemeentelijk budget.

Onderzoeksvraag

Het ministerie van SZW wil het bijstandsverdeelmodel jaarlijks opnieuw laten schatten en actualiseren op basis van zo recent mogelijke data. Het uitgangspunt is om het verdeelmodel voor budgetjaar 2023 stabiel te houden. Regulier onderhoud kan nodig zijn, bijvoorbeeld wanneer definities in de brondata wijzigen. Gemaakte keuzes in het reguliere onderhoud en gevolgen daarvan voor de budgetverdeling dienen zoveel mogelijk in beeld te worden gebracht. Daarnaast heeft er in 2022 een verbetertraject plaatsgevonden voor de regiokenmerken in het model. Het ministerie wil weten in hoeverre deze kenmerken de verklaringskracht van het model vergroten en tot stabielere uitkomsten leiden.

Rapportages over de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2023

De rapportage over het schatten en actualiseren van het bijstandsverdeelmodel is dit jaar anders dan in voorgaande jaren. Een eerste notitie beschrijft de schattingsfase van het onderzoek waarin de gewichten voor het bijstandsverdeelmodel worden geschat, en brengt de plausibiliteit van de resultaten in beeld (Vermeulen et al., 2022b). In deze eerste notitie komen ook de resultaten uit het onderzoek naar de regiokenmerken aan de orde. Deze notitie doet verslag van de actualisatiefase van het traject waarin de geschatte gewichten worden toegepast op gegevens die zo actueel mogelijk zijn om tot een berekening van de budgetten te komen. De notitie laat ook zien hoe de budgetten veranderen ten opzichte van de verdeling voor 2022 en hoe deze budgetten zich verhouden tot uitgaven in 2021. Samen vormen de twee notities de technische achtergronddocumentatie voor de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2023. Daarnaast verschijnt een hoofdrapport dat de belangrijkste uitkomsten en veranderingen ten opzichte van de verdeling in 2022 op een toegankelijke manier beschrijft (Vermeulen et al., 2022a). Een interactieve budgettool geeft cijfermatig inzicht in de totstandkoming van de budgetten op gemeenteniveau.

Onderzoeksaanpak actualisatiefase

In de schattingsfase is een analysebestand samengesteld met daarin de bijstandsafhankelijkheid op huishoudensniveau en allerlei achtergrondkenmerken van het huishouden, zoals huishoudenssamenstelling, vermogen, uitkeringsafhankelijkheid, leeftijd, migratieachtergrond en zorggebruik. Hieraan zijn regiokenmerken gekoppeld die van invloed zijn op het bijstandsgebruik. In de actualisatiefase wordt dit bestand geactualiseerd naar een meer recente peildatum. Voor de meeste kenmerken is dit 31 december 2021.

Het objectieve budget wordt berekend door de gewichten uit de schattingsfase toe te passen op de geactualiseerde kenmerken. Voor het reguliere budget wordt dit gecombineerd met een budget op basis van historische

lasten voor kleine gemeenten, een budget voor instellingsbewoners, een budget voor dak- en thuislozen en een budget voor loonkostensubsidie. De plausibiliteit van de uitkomsten is op verschillende manieren getoetst en de veranderingen ten opzichte van 2022 zijn in kaart gebracht.

Opbouw van deze rapportage

Deze notitie beschrijft de actualisatiefase. Het volgende hoofdstuk gaat over de actualisatie van het analysebestand en het reguliere onderhoud dat daar in dit stadium nog voor nodig was. Hoofdstuk 3 gaat in op ontwikkelingen in bijstandsgebruik en modelkenmerken sinds het schatten van model 2022. Hoofdstuk 4 past de gewichten uit de schattingsfase toe op dit geactualiseerde bestand en berekent de objectieve budgetverdeling. Dit hoofdstuk bevat ook een verklarende analyse van de objectieve budgetmutaties. De verdeling van het reguliere budget wordt besproken in Hoofdstuk 5. Bijlage A bevat de gehanteerde normbedragen.

2 Actualisatie van het gegevensbestand

Het verdeelmodel 2023 is geschat op basis van gegevens met peildatum begin januari 2020. Voor de vaststelling van de bijstandsbudgetten voor 2023 wordt gebruikgemaakt van zo actueel mogelijke gegevens. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat de bevolkingssamenstelling in een gemeente kan wijzigen waardoor de bijstandsafhankelijkheid in een gemeente mogelijk verandert. De meest recente peildatum waarvoor een groot deel van de integrale gegevens beschikbaar is, is 31 december 2021.

Het grootste gedeelte van de modelkenmerken kan naar deze peildatum worden geactualiseerd. Voor een aantal kenmerken is dit echter niet mogelijk. De volgende paragraaf licht dit nader toe. Net als in de schattingsfase is het daarbij niet altijd mogelijk om identieke procedures te volgen als in voorgaande jaren. Dit komt omdat een aantal kenmerken – om uiteenlopende redenen – niet op dezelfde manier samengesteld kan worden. Bovendien is het in sommige gevallen wenselijk om een aanpassing te doen. De tweede paragraaf van dit hoofdstuk bespreekt dit reguliere onderhoud voor zowel de volume- als prijscomponent.

2.1 Mogelijkheden voor actualisatie

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de gebruikte gegevens in het model en of deze geactualiseerd kunnen worden. De laatste kolom bevat de gebruikte (geactualiseerde) peildatum.

Tabel 2.1 Het grootste gedeelte van de modelkenmerken kan geactualiseerd worden

Kenmerk	Actualisatie mogelijk?	Peildatum
Huishoudenssamenstelling (alleenstaand, paar, eenouder, etc.)	Ja	31 dec 2021
Persoonskenmerken (leeftijd, migratieachtergrond)	Ja	31 dec 2021
WW- en ANW-uitkering	Ja	31 dec 2021
AO-uitkering	Ja	31 dec 2021
Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering en pensioenuitkering	Deels	31 dec 2020
Student	Ja	1 okt 2021
Adressen van personen (om gemeente te bepalen)	Ja	31 dec 2021
Hoge zorgkosten en gebruik GGZ-zorg	Deels	Heel 2019
Medicijngebruik	Deels	Heel 2020
Human Capital Index	Deels	1 okt 2020 en 2016 t/m 2020
(V)SO/PrO onderwijs	Ja	2013 t/m 2021
Corporatiewoning	Ja	31 dec 2021
Standplaats	Nee	31 dec 2020
Vermogen	Nee	1 jan 2020
Bijstandsontvangst (bijstand, IOAW, IOAZ, etc.)	Ja	31 dec 2021
Regionale kenmerken		
Beschikbaarheid van werk	Ja	1 jan 2021
Beschikbaarheid van laaggeschoold werk	Ja	1 jan 2021
Werken onder niveau	Ja	1 jan 2021

Kenmerk	Actualisatie mogelijk?	Peildatum
Aandeel studenten	Ja	1 okt 2021
Aandeel WW in beroepsbevolking	Ja	Q4 2020, Q1 t/m Q3 2021
Overlast in de buurt	Nee	1 jan 2020
Aandeel bbv in een buurt waar werken niet de norm is	Ja	1 jan 2021

De tabel geeft aan of actualisatie van de gegevens mogelijk is ten opzichte van de gegevens die zijn gebruikt voor de schatting van model 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

2.1.1 Huishoudkenmerken

Gegevens over huishoudenssamenstelling (eenouder-moeder/-vader, alleenstaande, paar, overig huishouden of thuiswonend meerderjarig kind), leeftijd, herkomst, uitkeringen (WW, bijstand, ANW, AO), woonadressen, corporatiewoningen en bijstandsgegevens kunnen geactualiseerd worden naar 31 december 2021¹. Het kenmerk student heeft na actualisatie de peildatum 1 oktober 2021. Voor de factor speciaal of praktijkonderwijs wordt gekeken naar mensen die tussen schooljaar 2012/2013 en schooljaar 2019/2021 dit type onderwijs volgden, maar in schooljaar 2021/2022 niet meer. Gegevens over medicijngebruik kunnen geactualiseerd worden naar 2020. Zorgkosten en zorggebruik op persoonsniveau zijn geactualiseerd naar 2019.

Een aantal gegevens op persoons- of huishoudensniveau kan niet geactualiseerd worden, omdat nog geen recentere gegevens beschikbaar zijn. Gegevens over specifieke uitkeringen (Ziektewet, wachtgeld, overige uitkering of pensioenuitkeringen) kunnen niet naar 31 december 2021, maar wel naar 31 december 2020 geactualiseerd worden. Gegevens over standplaatsen kunnen nu, in tegenstelling tot model 2022, ook niet volledig worden geactualiseerd. Bij kenmerken die niet (volledig) geactualiseerd kunnen worden, is voor iedere persoon in een huishouden op 31 december 2021 nagegaan of deze persoon in eerdere jaren hoge zorgkosten had, GGZ-zorgkosten maakte of een arbeidsongeschiktheidsuitkering of overige uitkering ontving.

Voor personen die in 2021 in Nederland zijn gekomen (bijvoorbeeld door immigratie), zijn in 2019 geen zorggegevens bekend, zij vallen dus niet onder de groep met hoge zorgkosten en/of GGZ-kosten. Personen die in 2021 in Nederland zijn gekomen zijn aan de referentiegroepen 'medicijnen uit minder dan vier hoofdgroepen', 'geen gebruik van medicijnen tegen verslaving, depressie en psychose of bipolaire stoornis' en 'geen overige uitkering' toegekend. Voor deze personen is immers geen informatie beschikbaar in 2020, het jaar waarop deze kenmerken zijn gebaseerd.

Gegevens van vermogen op huishoudensniveau worden gebaseerd op de schattingsfase en vervolgens omgerekend naar de situatie op het peilmoment van de actualisatiefase. In het gegevensbestand voor de schattingsfase zijn persoonskenmerken omgerekend naar huishoudensniveau, door het aantal personen in een huishouden dat tot de doelpopulatie behoort te delen door het totaal aantal personen in de doelpopulatie in dat huishouden. Koppeling van niet-geactualiseerde gegevens op huishoudensniveau (vermogen) is lastiger, omdat daarbij inconsistenties kunnen optreden. Een huishouden kan van samenstelling gewijzigd zijn. Iemand die op 31 december 2021 alleenstaand is, kan op 1 januari 2020 nog een paar hebben gevormd. Het huishoudvermogen uit 2020 slaat dan op het vermogen van het paar. Om het huishoudvermogen eind 2021 in te schatten is allereerst voor iedereen in 2020 een persoonlijk vermogen berekend. Dit is gedaan door het huishoudvermogen in 2020 te verdelen over de volwassen huishoudleden (met uitzondering van thuiswonende meerderjarige kinderen). Het huishoudvermogen in 2021 is dan de som van de persoonlijke vermogens in 2020 voor de mensen die op 31 december 2021 samen

¹ Voor het woningbezit geldt dat het CBS alleen op peildatum 1 januari het bezit (corporatiewoning, koopwoning, huurwoning, etc.) bepaalt. Dit betekent dat bekend is op welk adres een huishouden op 31 december 2020 woont, maar dat de eigendomssituatie van dat adres op 1 januari 2020 is bepaald.

een huishouden vormen. Deze berekeningswijze sluit aan bij de actualisatie van eerdere modeljaren (zie Tempelman et al., 2016b voor meer uitleg). Er blijven huishoudens over waarvoor in het geheel geen gegevens beschikbaar zijn, bijvoorbeeld omdat zij alleenstaand zijn en in 2020 of 2021 zijn geïmmigreerd. Deze huishoudens zijn toegekend aan de referentiegroep 'geen vermogen'.

2.1.2 Regionale kenmerken

Voor de schatting van model 2023 werden regionale kenmerken gebruikt met peildatum 1 januari 2020 in de gemeente-indeling van 2020. Voor de bepaling van de budgetten worden die kenmerken zoveel mogelijk geactualiseerd naar peilmoment 1 januari 2021, in de gemeente-indeling van 2021. Dat betekent dat er twee mogelijke redenen zijn voor wijzigingen in de scores van de regionale kenmerken ten opzichte van de schattingsfase: (i) feitelijke ontwikkelingen en (ii) onderhoud en (gemeentelijke) herindelingen. De gevolgen van het onderhoud in de schattingsfase zijn beschreven in het technisch achtergronddocument schattingsfase (zie Vermeulen et al., 2022b). Onderhoud aan de regionale kenmerken tussen de schatting en de actualisatie bleek niet nodig.

Alleen het kenmerk Overlast in de buurt wordt niet geactualiseerd, omdat de enquête waarop de gegevens gebaseerd zijn (Veiligheidsmonitor) om het jaar wordt uitgevoerd. De peildatum van dit kenmerk blijft daarom 1 januari 2020. Wel worden de gegevens omgezet naar gemeente-indeling 2021 waardoor er minieme verschuivingen in de scores optreden ten opzichte van de gegevens die zijn gebruikt voor de budgetbepaling van model 2022.

2.2 Regulier onderhoud van de volumecomponent

2.2.1 Onderhoud aan huishoudkenmerken

Kenmerken zijn in het geactualiseerde analysebestand doorgaans op precies dezelfde manier gespecificeerd als in de schattingsfase. Er zijn alleen enkele beperkte wijzigingen aan een aantal huishoudkenmerken, vanwege de volgende redenen:

1. het is wenselijk om factoren anders te definiëren;
2. de brongegevens hebben wijzigingen ondergaan.

Wenselijk om factoren anders te definiëren

- Praktijk- en speciaal onderwijs

Deze factor betreft het aantal mensen van 18 jaar tot AOW-leeftijd in het huishouden dat speciaal of praktijkonderwijs heeft gevolgd in het verleden, maar dat nu niet meer doet. In de schattingsfase was dit gebaseerd op degenen die praktijk- of speciaal onderwijs volgden tussen de schooljaren 2010/2011 en 2018/2019 en niet in schooljaar 2019/2020. Het is wenselijk om zo ver mogelijk terug in de tijd te kijken voor de operationalisatie van deze factor, maar de bestanden zijn pas volledig vanaf 2010. Voor de actualisatiefase schuiven wij de periode standaard twee jaar op en houden de lengte ervan gelijk aan de schattingsfase. Voor model 2023 is het mogelijk om een jaar extra onderwijsvolgers mee te nemen. Het gaat nu dus om mensen in het huishouden die praktijk- en speciaal onderwijs gevolgd hebben tussen schooljaren 2012/2013 en 2020/2021 en niet in schooljaar 2021/2022.

- Human Capital Index

De Human Capital Index is een gecombineerde maat op basis van opleidingsniveau of arbeidsinkomen in de afgelopen vijf jaar. Afhankelijk van de leeftijd van personen wordt gebruikgemaakt van opleidingsniveau of arbeidsverleden. Ook hiervoor geldt dat de onderwijsregistratie nu voor een jaar extra volledig is. De gehanteerde leeftijdsgrens is daarom met een jaar opgeschoven. Dat betekent dat nu onderscheid wordt gemaakt tussen de leeftijdsklassen 19- tot 34-jarigen, 34- tot 48-jarigen en 48 jaar tot de AOW-gerechtigde

leeftijd². Er wordt uitgegaan van drie leeftijdsgroepen, omdat de kwaliteit en beschikbaarheid van onderwijsgegevens tussen deze groepen verschillen. Voor de jongste groep (19-34 jaar) zijn alle opleidingsniveaus (laag, midden, hoog) gebaseerd op het geregistreerde opleidingsniveau. Voor de middelste groep (34-48 jaar) is enkel het hoge opleidingsniveau gebaseerd op het daadwerkelijke opleidingsniveau, de categorieën laag en midden zijn gebaseerd op het arbeidsverleden. Voor de oudste groep (48 - AOW-gerechtigde leeftijd) zijn alle drie opleidingsniveaus gebaseerd op het arbeidsverleden.

De brongegevens hebben wijzigingen ondergaan

- Wajong

Er is een wijziging geweest in de regelgeving voor studenten die een Wajong-uitkering ontvangen. Vanaf verslagmaand september 2020 is deze groep in arbeidsongeschiktheidspercentage verschoven van categorie "25% -35%" naar categorie "80% - 100% (Wajong: niet duurzaam geen arbeidsvermogen)". Dit komt door het aanpassen van de studieregeling bij de Wajong in het kader van de vereenvoudiging Wajong vanaf 1 september 2020. Het gaat om een klein aantal personen.

- Restituteringen

Vanaf het peiljaar 2020 heeft CBS besloten alle personen die een TOZO-uitkering ontvangen toe te voegen aan het bestand met restituteringen. Hierdoor zijn ongeveer 600.000 extra personen gedefinieerd als ontvanger van een overige uitkering. Vanwege de stabiliteit en continuïteit van de indicator *ZW, wachtgeld of overige uitkering in hh* is besloten om personen met een TOZO-uitkering niet mee te nemen als zijnde ontvangers van een overige uitkering.

2.3 Regulier onderhoud van de prijscomponent

In model 2023 zijn er geen wijzigingen in de modelspecificatie. De wijziging in de bronbestanden ten aanzien van de bijstandsbestanden in de volumecomponent geldt ook voor de prijscomponent. In het bijzonder is er onderhoud gepleegd aan de HCI-variabele, zoals beschreven in de vorige paragraaf. Ook heeft er een kleine wijziging plaatsgevonden voor ontvangers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

2.4 Conclusies

Het reguliere onderhoud voor in de actualisatiefase van model 2023 bevat enkele kleine aanpassingen. De beschikbaarheid van extra jaren aan gegevens maakt aanpassing van de Human Capital Index en het kenmerk Praktijk- en speciaal onderwijs wenselijk. Verder zijn er beperkte wijzigingen in de gegevens voor Wajong-uitkeringen en restituteringen.

² De leeftijden van het jaar hiervoor waren 18- tot 31-jarigen, 30- tot 45-jarigen en 45 jaar tot de AOW-gerechtigde leeftijd.

3 Ontwikkelingen sinds de actualisatie van model 2022

Dit hoofdstuk laat zien hoe het bijstandsgebruik en de kenmerken in het verdeelmodel veranderd zijn ten opzichte van het geactualiseerde gegevensbestand voor model 2022. Voor de volumecomponent vergelijken we daarom voor zover mogelijk cijfers eind 2021 met cijfers eind 2020. De prijs per uitkering wordt berekend over het hele jaar, dus hiervoor vergelijken we 2021 met 2020.

De volgende paragraaf toont ontwikkelingen in bijstandsafhankelijkheid en in de kenmerken op huishoud- en regioniveau die de kans op bijstand verklaren. Paragraaf 3.2 gaat in op ontwikkelingen in de prijs per uitkering. Paragraaf 3.3 concludeert.

3.1 Ontwikkeling in bijstandsafhankelijkheid

Het beroep op een bijstandsuitkering is tussen eind 2020 en eind 2021 gedaald. Tabel 3.1 laat zien dat Nederland eind 2021 bijna 7,3 miljoen huishoudens telde, exclusief instellingsbewoners, dak- en thuislozen en huishoudens met uitsluitend LKS. Hun gemiddelde bijstandskans was 5,2 procent ten opzichte van 5,4 procent eind 2020.

Tabel 3.1 Bijstandskans daalt licht naar 5,2 procent

Kenmerken	Eind 2021		Eind 2020	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Totaal	7.290.489	5,2%	7.231.477	5,4%
Huishoudtypen				
Alleenstaande	2.134.341	9,5%	2.084.610	9,8%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	72.778	26,4%	73.939	27,6%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	116.757	20,1%	117.658	20,8%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	112.909	16,0%	112.974	16,5%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	140.486	13,9%	137.159	14,5%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	3.743	8,8%	3.960	9,0%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	16.754	7,8%	17.012	7,6%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	26.981	6,2%	27.581	6,2%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	53.072	4,0%	52.040	4,0%
Paar, jongste kind 18-	1.476.677	2,6%	1.481.772	2,5%
Paar, jongste kind 18+	462.062	1,6%	460.088	1,6%
Paar zonder kinderen	1.243.140	1,8%	1.242.846	1,8%
Thuiswonend meerderjarig kind	1.394.028	1,7%	1.383.913	1,9%
Overig huishouden	36.761	5,5%	35.925	5,9%
Leeftijdsgroepen				
18- tot 20-jarige in hh	427.213	0,9%	423.047	1,1%
20- tot 25-jarige in hh	1.057.449	2,3%	1.036.449	2,6%
25- tot 30-jarige in hh	965.402	3,3%	965.446	3,5%

Kenmerken	Eind 2021		Eind 2020	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
30- tot 40-jarige in hh	1.660.210	5,0%	1.633.854	5,1%
40- tot 50-jarige in hh	1.617.429	5,6%	1.640.927	5,6%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.512.169	7,2%	2.495.705	7,3%
Woonsituatie				
Corporatiewoning	1.810.826	17,3%	1.807.338	17,6%
Standplaats	11.023	17,5%	11.101	18,0%
Niet-westerse migratieachtergrond				
met herkomst Turkije in hh	226.064	10,2%	219.130	10,2%
met herkomst Suriname in hh	222.178	9,7%	220.807	10,2%
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	106.757	11,7%	103.234	12,9%
met herkomst Marokko in hh	199.961	14,8%	193.417	15,2%
met herkomst Ghana in hh	16.066	12,9%	15.653	13,9%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	30.381	34,7%	28.663	39,2%
met herkomst overig Afrika in hh	135.022	16,2%	128.692	17,4%
met herkomst Afghanistan in hh	24.871	23,5%	24.156	22,8%
met herkomst Irak in hh	33.304	28,8%	32.317	30,0%
met herkomst Syrië in hh	53.240	47,6%	47.319	49,7%
met herkomst Iran in hh	29.912	21,1%	28.183	21,3%
met herkomst China in hh	59.055	4,1%	56.875	4,2%
met herkomst India in hh	33.655	1,7%	30.172	1,8%
met herkomst overig in hh	197.745	7,7%	185.901	7,8%
Westerse migratieachtergrond				
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	51.987	9,0%	50.322	9,8%
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	69.176	7,4%	64.035	8,0%
met overige herkomst in hh	978.804	3,2%	953.910	3,3%
Opleidingsniveau				
HCI-laag in hh	2.026.842	14,9%	2.066.948	15,0%
HCI-midden in hh	3.991.654	1,6%	3.987.763	1,7%
HCI-hoog in hh	2.482.104	0,7%	2.450.149	0,6%
(V)SO/PrO in hh	107.165	9,7%	94.448	10,8%
Gezondheidsindicatoren				
Zorgkosten onbekend	399.469	5,1%	385.545	4,6%
Zorgkosten boven € 50.000	26.272	14,3%	24.838	14,9%
Gebruik GGZ	570.987	11,9%	562.954	12,4%
Medicijnen tegen verslaving	47.457	19,5%	37.855	22,8%
Medicijnen tegen depressie	635.991	10,3%	647.264	10,7%
Medicijnen tegen psychose/bipolaire stoornis	206.874	17,6%	202.815	18,3%
Medicijngebruik uit < vier hoofdgroepen	6.731.506	4,3%	6.606.762	4,3%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	886.193	8,7%	974.254	8,6%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	268.909	12,3%	306.188	12,2%

Kenmerken	Eind 2021		Eind 2020	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	68.199	15,7%	79.550	16,0%
Stapeling van problematiek				
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	338.486	22,2%	324.367	22,4%
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	355.233	22,2%	367.020	22,9%
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	730.057	20,9%	778.472	20,8%
Niet-rechthebbers				
Alleenstaande, vermogen > € 5.000	760.116	2,3%	745.758	2,2%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000, overwaarde > € 50.000	76.691	2,8%	61.350	3,1%
Paar, vermogen > € 10.000	3.042.096	0,5%	3.025.388	0,5%
Paar, vermogen t/m € 10.000, overwaarde > € 50.000	513.153	0,9%	413.575	0,9%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	1.119.959	0,7%	1.114.091	0,8%
WW-uitkering in hh	157.721	1,4%	234.723	1,6%
AO-uitkering 15-80% in hh	102.349	1,5%	107.340	1,2%
AO-uitkering 80-100% in hh	519.267	2,8%	462.662	2,8%
ANW-uitkering in hh	19.554	0,8%	21.427	0,8%
ZW, wachtgeld of overige uitkering in hh	167.033	6,4%	150.480	5,3%
Pensioenuitkering in hh	246.406	3,0%	253.636	3,2%
Vraagkant				
Relatief weinig personen werken onder niveau in gemeente	1.654.673	6,3%	982.051	5,0%
Relatief veel personen werken onder niveau in gemeente	1.443.085	6,0%	1.273.420	6,1%
Relatief weinig studenten (hbo/wo) in gemeente	85.921	4,6%	90.299	5,0%
Relatief veel studenten (hbo/wo) in gemeente	778.942	6,3%	768.709	6,6%
Relatief weinig WW'ers in gemeente	1.220.156	2,8%	1.173.798	2,8%
Relatief veel WW'ers in gemeente	1.146.189	8,4%	1.297.731	8,5%
Relatief weinig beschikbaarheid van werk in gemeente	1.249.939	5,5%	1.360.577	6,0%
Relatief veel beschikbaarheid van werk in gemeente	1.159.872	5,9%	1.109.448	5,8%
Buurteffecten				
Relatief weinig inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	1.598.944	2,5%	1.574.362	2,6%
Relatief veel inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	1.100.698	8,9%	1.127.972	9,3%
Relatief weinig overlast in de buurt	1.037.292	1,8%	1.023.564	1,9%
Relatief veel overlast in de buurt	1.355.487	10,4%	1.340.675	10,6%

De tabel geeft het aantal huishoudens en de kans op bijstand weer naar achtergrondkenmerken voor de jaren 2020 en 2021 (peildatum eind december).

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Huishoudkenmerken

Tabel 3.1 laat zien dat de verschillen in de feitelijke bijstandskansen naar type huishouden tussen eind 2020 en eind 2021 over het algemeen stabiel zijn. Een relatief sterke daling in de kans op bijstand is zichtbaar bij huishoudens met een (niet-westerse) migratieachtergrond, met name voor huishoudens met minstens één lid met een Somali- of Eritrese migratieachtergrond. Een groot deel van deze groepen is vrij recentelijk geïmmigreerd. Blijkbaar vindt een deel van hen na verloop van tijd een plek op de arbeidsmarkt.

Verder vindt een relatief grote verandering plaats bij huishoudens met één of meerdere personen met een Ziekte-wetuitkering, wachtgeld of een overige uitkering. Blijkbaar is voor een aantal van deze huishoudens wachtgeld of een van deze uitkeringen niet voldoende gebleken waardoor men ook een bijstandsuitkering ontvangt. Het overgrote merendeel van deze groep maakt echter geen gebruik van de bijstand.

Het aantal huishoudens met een migratieachtergrond neemt voor alle herkomstlanden toe. Daarnaast zien we een relatief sterke daling in het aantal WW-gerechtigden. De economie herstelde zich in 2021 van de economische klap van de coronacrisis in 2020. Verder zien we een toename in het aantal huishoudens met een overwaarde van meer dan 50.000 euro, dit komt vermoedelijk door de krappe huizenmarkt.

Regiokenmerken

Nieuw ten opzichte van de rapportage van vorig jaar is dat we ook veranderingen in de bijstandskans laten zien voor regiokenmerken. Onderaan in Tabel 3.1 zijn de regionale kenmerken uit de volumecomponent opgenomen. Per kenmerk toont deze tabel de feitelijke bijstandskans voor huishoudens die hierop meer dan een standaarddeviatie lager of hoger scoren dan het gemiddelde. Dit komt overeen met de bijstandskans in gemeenten die relatief laag of hoog scoren op de kenmerken Beschikbaarheid van werk, Werken onder niveau, Aandeel studenten en Aandeel WW'ers en in buurten die relatief laag of hoog scoren op de kenmerken Buurt waar werken niet de norm is of Overlast in de buurt.

Doorgaans zien we verschillen in bijstandskansen die we verwachten wanneer we gemeenten of buurten vergelijken die relatief laag of hoog scoren op regionale kenmerken. Zo heeft een buurt met relatief veel overlast een bijstandskans van 10,4 procent en een buurt met relatief weinig overlast een bijstandskans van 1,8 procent in 2021.

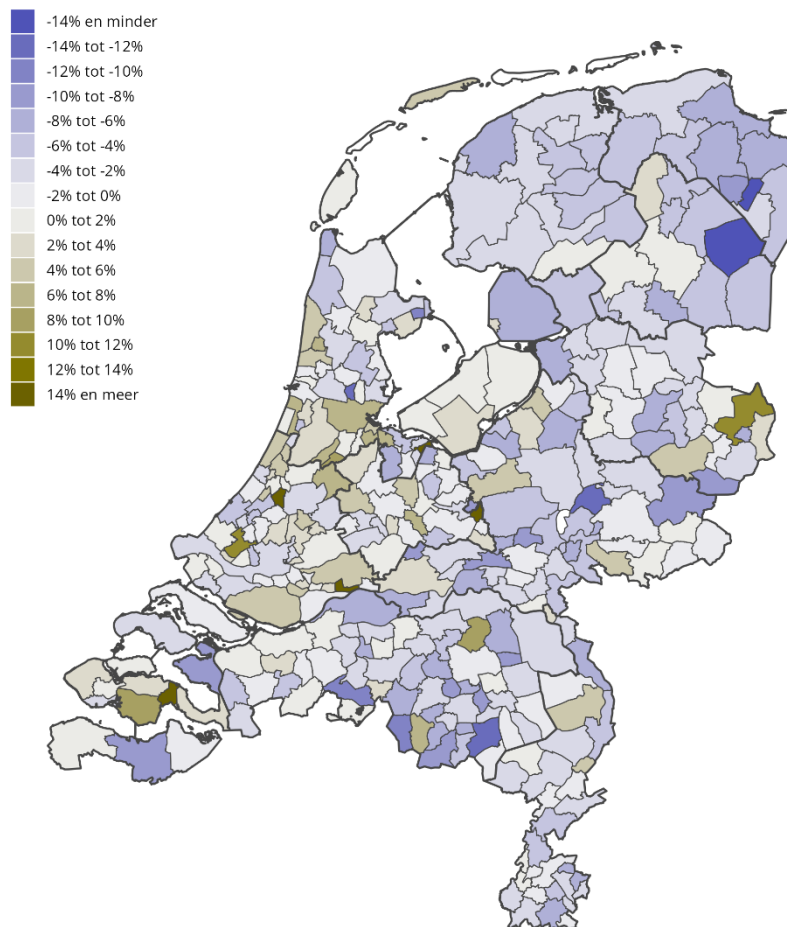
Het valt op dat er in 2021 een relatief sterke stijging in bijstandskans is voor huishoudens in gemeenten met relatief weinig personen die werken onder niveau. Ook neemt het aantal huishoudens in gemeenten met relatief weinig personen die werken onder hun niveau aanzienlijk toe.³ Daarnaast zien we in beide jaren ook dat de kans op bijstand lager is voor huishoudens in gemeenten met een relatief klein aandeel WW'ers. Hetzelfde geldt voor gemeenten waar relatief weinig buurten zijn waar werken niet de norm is, daar is de bijstandskans ook aanzienlijk lager.

Ruimtelijk beeld

Figuur 3.1 laat zien dat in de meeste gemeenten het aantal bijstandshuishoudens is afgenomen. In de Randstad is vaker sprake van een toename van het aantal bijstandshuishoudens, terwijl in het noorden en oosten van het land vaker sprake is van een daling van het aantal bijstandshuishoudens. Mogelijk kan de coronapandemie dit verschil deels verklaren. Sectoren die hierdoor getroffen zijn, zoals horeca en cultuur, zijn sterker vertegenwoordigd in en om de grote steden. Dit kan hier tot een groter beroep op de bijstand hebben geleid.

³ Dit soort sprongen in het aantal huishoudens komt voor als de waarde in een gemeente net onder de drempel zakt.

Figuur 3.1 De feitelijke bijstandsafhankelijkheid neemt in een groot deel van de gemeenten af

Procentueel verschil feitelijk aantal bijstandshuishoudens

De figuur toont per gemeente het verschil tussen het feitelijke aantal bijstandshuishoudens eind december 2021 en eind december 2020, uitgedrukt als percentage van het feitelijke aantal bijstandshuishoudens eind december 2020. Dit zijn de cijfers die respectievelijk voor de actualisatie van model 2023 en de actualisatie van model 2022 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022. In enkele gemeenten is het aantal bijstandshuishoudens minder dan tien waardoor de ontwikkeling niet kan worden weergegeven.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

3.2 Ontwikkeling in de prijs per uitkering

Tabel 3.2 toont per achtergrondkenmerk het aantal feitelijke bijstandshuishoudens, de gemiddelde feitelijke prijs per uitkering en de fractie ten opzichte van de norm. De cijfers hebben betrekking op een geheel jaar uitkering. De tabel laat zien dat de gemiddelde prijs in 2021 vergelijkbaar is met de gemiddelde prijs in 2020. De gemiddelde feitelijke prijs ligt iets hoger voor 2021, maar dat sluit aan bij de jaarlijkse indexatie van normbedragen. De prijs uitgedrukt als fractie van het normbedrag van een bijstandshuishouden blijft nagenoeg hetzelfde.

Ook uitgesplitst naar type huishouden zijn de prijs per uitkering en de fractie van het normbedrag in 2021 en 2020 vergelijkbaar. De prijsstijging is iets groter bij huishoudens met één of meerdere personen die (voortgezet) speciaal onderwijs of praktijkonderwijs hebben gevolgd. Ook bij overige huishoudens zien we een relatief sterke toename van de gemiddelde prijs. Verder is de stijging in prijs iets groter voor huishoudens met één of meerdere personen

met een AO-uitkering (15-80%). Hetzelfde geldt voor huishoudens met een WW-uitkering. Dit betekent dat huishoudens met een AO- of WW-uitkering in 2021 minder bijverdienen dan in 2020 waardoor ze een relatief hogere bijstandsuitkering ontvangen.

Tabel 3.2 Gemiddelde fractie van het normbedrag in 2021 nagenoeg gelijk aan 2020

	2021			2020		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag
Totaal	376.540/ 372.525	13.881	0,86	382.689/ 377.838 ⁴	13.570	0,86
Huishoudtypen						
Alleenstaande	198.129	14.220	0,88	200.012	13.965	0,88
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	19.087	13.719	0,86	20.274	13.511	0,87
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	23.368	13.494	0,85	24.418	13.293	0,85
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	18.035	13.477	0,85	18.565	13.214	0,85
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	19.454	11.887	0,88	19.841	11.721	0,88
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	330	14.238	0,88	356	13.914	0,88
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	1.302	14.607	0,90	1.291	14.383	0,90
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	1.677	14.714	0,90	1.712	14.431	0,91
Eenouder-vader, jongste kind 18+	2.145	12.222	0,90	2.087	12.106	0,90
Paar, jongste kind 18-	37.644	16.681	0,82	36.863	16.418	0,83
Paar, jongste kind 18+	7.469	15.804	0,84	7.275	15.523	0,85
Paar zonder kinderen	21.669	15.577	0,77	21.628	15.198	0,77
Thuiswonend meerderjarig kind	24.240	7.103	0,81	26.310	6.748	0,80
Overig huishouden	1.991	13.806	0,64	2.057	12.538	0,60
Leeftijdsgroepen						
18- tot 20-jarige in hh	3.943	4.732	0,82	4.620	4.790	0,82
20- tot 25-jarige in hh	23.454	10.310	0,81	25.353	9.648	0,79
25- tot 30-jarige in hh	31.315	12.976	0,83	33.318	12.451	0,82
30- tot 40-jarige in hh	81.655	14.168	0,84	82.736	13.866	0,84
40- tot 50-jarige in hh	90.216	14.640	0,85	91.193	14.361	0,85
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	180.009	14.512	0,86	179.831	14.311	0,87
Woonsituatie						
Corporatiewoning	309.549	14.131	0,87	315.179	13.850	0,87
Standplaats	1.925	14.922	0,86	1.999	14.882	0,88
Niet-westerse migratieachtergrond						
met herkomst Turkije in hh	22.873	14.070	0,86	22.088	13.770	0,86
met herkomst Suriname in hh	20.980	13.795	0,87	22.017	13.401	0,87
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	12.234	13.684	0,86	12.993	13.261	0,86
met herkomst Marokko in hh	29.363	14.426	0,87	29.101	14.108	0,87
met herkomst Ghana in hh	2.046	13.629	0,87	2.162	13.262	0,86
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	10.433	14.381	0,90	11.121	14.055	0,91

⁴ Het totaal aantal huishoudens met een uitkering is nu lager dan in voorgaande tabellen, omdat niet voor ieder huishouden een bijstandsbedrag of bijstandsduur bekend is. Dit geeft 382.689 huishoudens op 31 december 2020 en 376.540 huishoudens op 31 december 2021. In een aantal gevallen kan geen fractie berekend worden, omdat het normbedrag gelijk is aan nul. Dit resulteert in 377.838 huishoudens op 31 december 2020 en 372.525 huishoudens op 31 december 2021.

	2021			2020		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het norm-bedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het norm-bedrag
met herkomst overig Afrika in hh	21.627	14.574	0,88	22.103	14.311	0,88
met herkomst Afghanistan in hh	5.809	14.893	0,87	5.488	14.477	0,88
met herkomst Irak in hh	9.571	15.451	0,89	9.649	15.254	0,90
met herkomst Syrië in hh	25.271	15.562	0,89	23.464	15.348	0,90
met herkomst Iran in hh	6.251	14.945	0,90	5.949	14.629	0,91
met herkomst China in hh	2.393	14.165	0,85	2.348	13.878	0,86
met herkomst India in hh	570	14.339	0,84	543	13.658	0,83
Met overige herkomst in hh	14.984	14.167	0,85	14.300	13.645	0,85
Westerse migratieachtergrond						
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	4.630	14.475	0,87	4.847	14.194	0,88
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	5.113	14.775	0,87	5.076	14.592	0,88
met overige herkomst in hh	30.474	13.565	0,82	30.784	13.309	0,83
Opleidingsniveau						
HCI-laag in hh	298.230	14.432	0,88	304.957	14.181	0,88
HCI-midden in hh	64.003	11.562	0,72	67.028	11.056	0,71
HCI-hoog in hh	16.560	13.085	0,80	15.113	12.485	0,80
(V)SO/PrO in hh	9.768	8.984	0,81	9.597	7.936	0,80
Gezondheidsindicatoren						
Zorgkosten boven € 50.000	3.361	13.582	0,85	3.342	13.581	0,86
Gebruik GGZ	64.731	13.637	0,85	66.757	13.456	0,86
Medicijnen voor verslaving	8.686	14.560	0,87	8.063	14.514	0,89
Medicijnen voor depressie	63.928	13.841	0,84	67.978	13.698	0,85
Medicijnen voor psychose/bipolaire stoornis	33.726	13.630	0,84	34.434	13.452	0,85
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	283.377	13.871	0,85	279.546	13.504	0,85
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	75.964	14.358	0,85	82.213	14.159	0,86
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	32.763	14.396	0,85	36.999	14.267	0,86
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	10.618	14.354	0,85	12.624	14.215	0,86
Stapelings van problematiek						
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	74.517	15.085	0,88	71.905	14.865	0,89
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	77.579	14.763	0,88	82.629	14.553	0,88
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	148.869	14.490	0,87	158.613	14.333	0,88
Overige uitkeringen						
WW-uitkering in hh	2.171	8.275	0,46	3.745	7.859	0,46
AO-uitkering (15-80%) in hh	1.537	8.385	0,48	1.259	7.700	0,42
AO-uitkering (80-100%) in hh	14.281	6.669	0,37	12.841	6.722	0,38
ANW-uitkering in hh	157	8.651	0,49	164	8.495	0,50
Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering in hh	10.496	10.266	0,62	7.768	9.892	0,62

	2021			2020		
	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag	Aantal hh	Gemiddelde prijs	Fractie van het normbedrag
Pensioenuitkering in hh	7.268	11.640	0,70	8.037	11.543	0,71
Vraagkant						
Relatief weinig studenten (hbo/wo) in gemeente	8.388	13.608	0,84	7.796	13.366	0,84
Relatief veel studenten (hbo/wo) in gemeente	41.792	14.040	0,87	42.930	13.703	0,87
Relatief weinig beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	95.158	14.068	0,87	60.999	13.424	0,85
Relatief veel beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	39.704	13.701	0,85	73.076	13.734	0,87
Buurteffecten						
Relatief weinig overlast in de buurt	71.617	13.430	0,83	72.730	13.144	0,84
Relatief veel overlast in de buurt	65.138	14.240	0,88	66.048	13.933	0,88
Loonkostensubsidie						
Ontvangt loonkostensubsidie	2.678	8.980	0,53	2.524	8.571	0,52

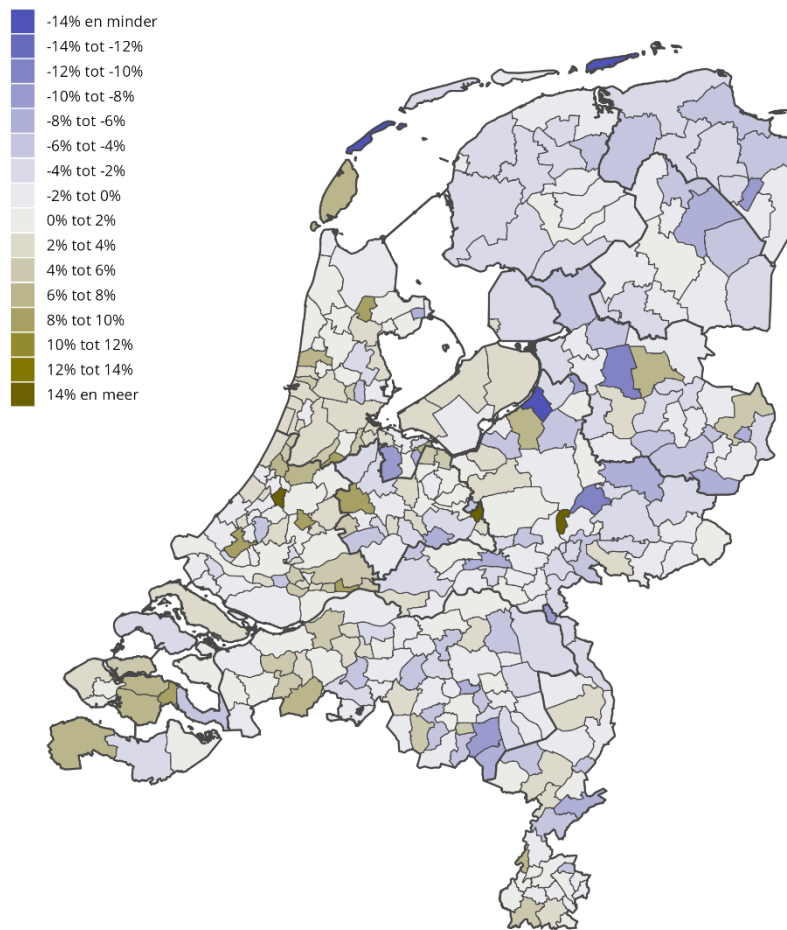
De tabel geeft per achtergrondkenmerk het aantal huishoudens, de gemiddelde prijs per uitkering en de fractie ten opzichte van de norm. De prijs per uitkering en de fractie van het normbedrag zijn gecorrigeerd voor uitkeringen aan AOW-gerechtigden en elders verzorgden, opgehoogd naar een geheel jaar uitkering en gemaximeerd op het normbedrag voor het huishouden. Dat sluit aan bij de uitkomstmaat die vanaf model 2019 voor de prijscomponent is gebruikt. De cijfers zijn weergegeven voor de jaren 2020 en 2021.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Figuur 3.2 laat een vergelijkbaar beeld zien als Figuur 3.1, maar kent een sterker oost-westpatroon. Het aandeel van de bijstandsuitgaven in het totaal is dus sterker gestegen in het westen dan in het oosten van het land. Met name in de noordvleugel van de Randstad en Zeeland zijn de aandelen van de bijstandsuitgaven gestegen, terwijl in de drie noordelijke provincies deze in bijna alle gemeenten gedaald zijn.

Figuur 3.2 Het aandeel van de bijstandsuitgaven stijgt sterker in het westen dan in het oosten van het land

Procentueel verschil gemeentelijk aandeel bijstandsuitgaven

De figuur toont per gemeente het verschil tussen het aandeel bijstandsuitgaven in 2021 en in 2020, uitgedrukt als percentage van het aandeel bijstandsuitgaven in 2020. Dit zijn de cijfers die respectievelijk voor de actualisatie van model 2023 en de actualisatie van model 2022 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

3.3 Conclusies

Het beroep op een bijstandsuitkering is tussen eind 2020 en eind 2021 gedaald. De verschillen in de feitelijke bijstandskansen naar type huishouden en regiokenmerken zijn tussen eind 2020 en eind 2021 over het algemeen stabiel. Het aantal bijstandshuishoudens en de uitgaven aan bijstand namen relatief sterk toe in de Randstad, mogelijk vanwege de coronapandemie.

4 Geactualiseerde voorspelling

Dit hoofdstuk presenteert de geactualiseerde voorspelling van model 2023. Ook tonen we enkele plausibiliteits-toetsen zoals de afwijking in het aantal voorspelde en daadwerkelijke bijstandshuishoudens, de afwijking in euro's van de budgetten met de feitelijke uitgaven van gemeenten in 2021 en de budgetmutaties ten opzichte van model 2022. De volgende paragraaf gaat in op de resultaten van de geactualiseerde voorspelling van de volumecomponent. De daaropvolgende paragraaf gaat in op de resultaten van de geactualiseerde voorspelling van de prijscomponent. Paragraaf 4.3 toetst de uitkomsten op plausibiliteit en Paragraaf 4.4 bevat een verklarende analyse van veranderingen in het objectieve budget. De laatste paragraaf concludeert.

4.1 Volumecomponent

Om de voorspelde bijstandskans te berekenen worden de gewichten van het schattingsmodel voor de volumecomponent (zie Bijlage C van het technisch document schattingsfase) vermenigvuldigd met de kenmerken in het geactualiseerde bestand. Dit geeft voor elk huishouden op 31 december 2021 een bijstandskans. Tabel 4.1 bevat het aantal huishoudens en de bijbehorende werkelijke en voorspelde bijstandskans, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

Verschillen tussen de voorspelde en werkelijke bijstandskans kunnen een aantal oorzaken hebben. Allereerst zijn de gewichten geschat op het bestand begin 2020. De samenstelling van een groep huishoudens kan sinds die tijd gewijzigd zijn. Substantiële wijzigingen kunnen leiden tot een afwijking tussen de voorspelde en de werkelijke bijstandskans. Ten tweede introduceert de actualisatie zelf ruis die verschillen kan veroorzaken. Deze ruis ontstaat doordat niet alle gegevens geactualiseerd kunnen worden en dus verschillende peilmomenten worden gehanteerd. Dit komt bijvoorbeeld voor bij de HCl: er zijn in de actualisatie meer mensen met een onbekend opleidingsniveau, omdat volledige actualisatie niet mogelijk is. Meer mensen worden aan de groep 'HCl onbekend' toegekend en daardoor verandert de bijstandskans van de mensen die wel zijn ingedeeld.

Dit speelt ook bij kenmerken voor niet-rechthebbenden, zoals vermogen, overwaarde, Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering en arbeidsongeschiktheid. Doordat vermogensgegevens dateren van 1 januari 2020 is een fictief persoonlijk vermogen berekend. Daardoor kan het zijn dat mensen eind 2021 onterecht als (niet-)rechthebbende worden gezien. Hetzelfde geldt voor Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. Dit is gebaseerd op eind 2020, maar als de uitkering daarna stopt, kan dat betekenen dat er eind 2021 wel weer recht op bijstand is. Ook bij zorgkosten en medicijngebruik speelt de aansluiting tussen schatting en actualisatie mee, omdat zorgkosten zijn gebaseerd op het jaar 2019, en medicijngebruik op 2020. Migranten die zich in 2020 of 2021 in Nederland vestigen, hebben bijvoorbeeld een relatief grote bijstandskans, maar (nog) onbekende zorgkosten in 2019.

Verder is het bijstandsverdeelmiddel geen macromodel. Ramingen van de ontwikkeling in bijstandsgebruik op landelijk niveau zijn gebaseerd op een macromodel van het Centraal Planbureau dat andere kenmerken en een andere structuur heeft dan het bijstandsverdeelmiddel. Van het verdeelmiddel hoeven we daarom niet per se een goede verklaring van ontwikkelingen op macroniveau te verwachten. Dat maakt ook niet uit, want bij het verdeelmiddel gaat het om verschillen in bijstandsafhankelijkheid en uitgaven tussen gemeenten. Ontwikkelingen op macroniveau hebben daar geen directe invloed op. Indirect kunnen er natuurlijk wel gevolgen zijn, bijvoorbeeld als een bepaalde groep huishoudens relatief hard door conjuncturele ontwikkelingen wordt getroffen (ten opzichte van andere huishoudtypen) en een gemeente een relatief groot aandeel van deze groep huisvest (ten opzichte van andere gemeenten).

De voorspelde bijstandskans ligt in totaal met 5,7 procent hoger dan de werkelijke bijstandskans van 5,2 procent. Dit was ook bij model 2022 en model 2021 het geval: de voorspelde bijstandsafhankelijkheid was bij de actualisatie van model 2022 6,0 procent, terwijl de werkelijke bijstandskans op 31 december 2020 5,4 procent was. In de actualisatie van model 2021 was de voorspelde bijstandsafhankelijkheid 6,0 procent, terwijl de werkelijke bijstandskans op 31 december 2019 5,5 procent was.

Ook voor de meeste groepen geldt dat de voorspelde bijstandskans groter is dan de werkelijke bijstandskans. Er zijn echter uitzonderingen: net als in model 2022 en model 2021 is de voorspelde bijstandskans kleiner dan de werkelijke bijstandskans voor huishoudens met 18-20-jarigen en huishoudens waarin minstens één persoon een Ziektewetuitkering, wachtgeld of een overige uitkering ontvangt. Daarnaast zien we nog een kleinere voorspelde dan werkelijke kans bij huishoudens met minstens één lid van Afghaanse herkomst, alleenstaanden met een vermogen boven € 5.000 en huishoudens met een AO-uitkering (beide categorieën).

Het verschil tussen werkelijke en voorspelde bijstandskans is naar verhouding wat groter bij huishoudens met een thuiswonend meerderjarig kind en overige huishoudens. Bij de leeftijdsgroepen zijn de verschillen met name zichtbaar bij huishoudens met 20- tot 25-jarigen. De afwijking tussen voorspelde en werkelijke bijstandsafhankelijkheid is ook zichtbaar voor Syriërs, Somaliërs of Eritreeërs en voor de herkomst uit de voormalige Sovjet-Unie. Deze patronen komen grotendeels overeen met de actualisatie in eerdere modeljaren en hangen dus naar verwachting samen met het feit dat niet alle gegevens geactualiseerd kunnen worden.

Tabel 4.1 De voorspelde bijstandskans ultimo 2021 is hoger dan de werkelijke bijstandskans

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
Totaal	7.290.489	5,2%	5,7%
Huishoudentypen			
Alleenstaande	2.134.341	9,5%	10,4%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	72.778	26,4%	28,2%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	116.757	20,1%	21,2%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	112.909	16,0%	17,6%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	140.486	13,9%	15,4%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	3.743	8,8%	9,9%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	16.754	7,8%	8,3%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	26.981	6,2%	6,9%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	53.072	4,0%	4,5%
Paar, jongste kind 18-	1.476.677	2,6%	2,7%
Paar, jongste kind 18+	462.062	1,6%	1,8%
Paar zonder kinderen	1.243.140	1,8%	1,9%
Thuiswonend meerderjarig kind	1.394.028	1,7%	2,0%
Overig huishouden	36.761	5,5%	6,3%
Leeftijdsgroepen			
18-20-jarige in hh	427.213	0,9%	0,8%
20-25-jarige in hh	1.057.449	2,3%	2,8%
25-30-jarige in hh	965.402	3,3%	3,6%
30-40-jarige in hh	1.660.210	5,0%	5,2%

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
40-50-jarige in hh	1.617.429	5,6%	6,0%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.512.169	7,2%	7,9%
Woonsituatie			
Corporatiewoning	1.810.826	17,3%	18,6%
Standplaats	11.023	17,5%	19,5%
Niet-westerse migratieachtergrond			
met herkomst Turkije in hh	226.064	10,2%	10,3%
met herkomst Suriname in hh	222.178	9,7%	10,2%
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	106.757	11,7%	12,9%
met herkomst overig Afrika in hh	135.022	16,2%	17,7%
met herkomst Marokko in hh	199.961	14,8%	15,3%
met herkomst Ghana in hh	16.066	12,9%	13,7%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	30.381	34,7%	39,9%
met herkomst Afghanistan in hh	24.871	23,5%	23,2%
met herkomst Irak in hh	33.304	28,8%	30,3%
met herkomst Syrië in hh	53.240	47,6%	52,5%
met herkomst Iran in hh	29.912	21,1%	22,2%
met herkomst China in hh	59.055	4,1%	4,2%
met herkomst India in hh	33.655	1,7%	2,0%
met herkomst overig in hh	197.745	7,7%	7,8%
Westerse migratieachtergrond			
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	51.987	9,0%	9,9%
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	69.176	7,4%	8,4%
met overige herkomst in hh	978.804	3,2%	3,6%
Opleidingsniveau			
HCI laag in hh	2.026.842	14,9%	16,5%
HCI midden in hh	3.991.654	1,6%	1,8%
HCI hoog in hh	2.482.104	0,7%	0,8%
(V)SO/PrO in hh	107.165	9,7%	10,4%
Gezondheidsindicatoren			
Zorgkosten onbekend	399.469	5,1%	7,8%
Zorgkosten boven € 50.000	26.272	14,3%	14,4%
Gebruik GGZ	570.987	11,9%	12,6%
Medicijnen tegen verslaving	47.457	19,5%	20,4%
Medicijnen tegen depressie	635.991	10,3%	10,8%
Medicijnen tegen psychose/bipolaire stoornis	206.874	17,6%	18,1%
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	6.731.506	4,3%	4,7%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	886.193	8,7%	9,2%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	268.909	12,3%	12,9%
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	68.199	15,7%	16,5%

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
Stapelings van problematiek			
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	338.486	22,2%	22,9%
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	355.233	22,2%	23,0%
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	730.057	20,9%	22,1%
Niet-rechthebbenden			
Alleenstaande, vermogen > € 5.000	760.116	2,3%	2,2%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000, overwaarde > € 50.000	76.691	2,8%	3,3%
Paar, vermogen > € 10.000	3.042.096	0,5%	0,5%
Paar, vermogen t/m € 10.000, overwaarde > € 50.000	513.153	0,9%	0,9%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	1.119.959	0,7%	0,9%
WW-uitkering in hh	157.721	1,4%	1,9%
AO-uitkering 15%-80% in hh	102.349	1,5%	1,3%
AO-uitkering 80%-100% in hh	519.267	2,8%	2,7%
ANW-uitkering in hh	19.554	0,8%	0,9%
Ziektebewetuitkering, wachtgeld of overige uitkering in hh	167.033	6,4%	3,7%
Pensioenuitkering in hh	246.406	3,0%	3,4%
Vraagkant			
Relatief weinig studenten (hbo/wo) in gemeente	85.921	4,6%	6,1%
Relatief veel studenten (hbo/wo) in gemeente	778.942	6,3%	6,9%
Relatief weinig WW'ers in gemeente	1.220.156	2,8%	3,2%
Relatief veel WW'ers in gemeente	1.146.189	8,4%	8,8%
Relatief weinig beschikbaarheid van werk in gemeente	1.249.939	5,5%	6,2%
Relatief veel beschikbaarheid van werk in gemeente	1.159.872	5,9%	6,0%
Relatief weinig personen werken onder niveau in gemeente	1.654.673	6,3%	6,8%
Relatief veel personen werken onder niveau in gemeente	1.443.085	6,0%	6,5%
Buurteffecten			
Relatief weinig inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	1.598.944	2,5%	2,8%
Relatief veel inwoners in buurt waar werken niet de norm is in gemeente	1.100.698	8,9%	9,5%

De tabel laat het aantal huishoudens en de werkelijke kans op bijstand op peildatum 31 december 2021 zien. Daarnaast is de voorspelde kans op bijstand, berekend door toepassing van de gewichten uit het schattingsmodel voor de volumecomponent van model 2023 op het geactualiseerde analysebestand met peildatum 31 december 2021, weergegeven. De cijfers zijn uitgesplitst naar achtergrondkenmerken van huishoudens.

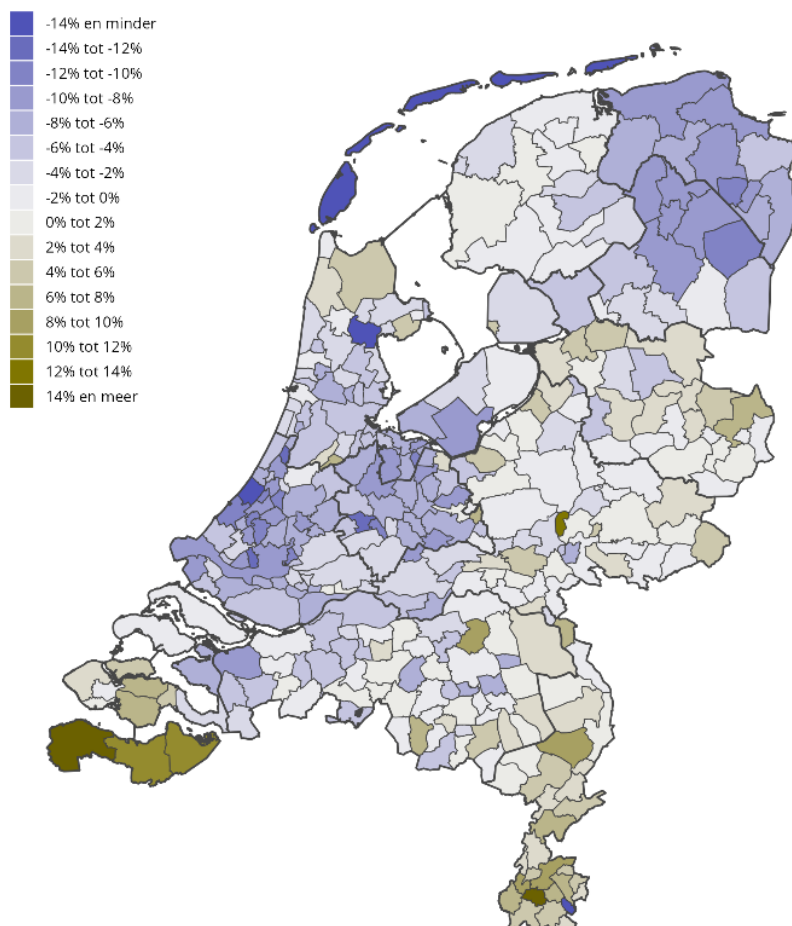
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Het voorspelde aantal huishoudens met bijstand stijgt tussen eind 2020 en eind 2021 met name in Zeeland, Limburg en het oosten van het land, zie Figuur 4.1. In de Randstad, Groningen en Drenthe daalt het aantal voorspelde bijstandshuishoudens juist.

Figuur 4.1 Voorspelde bijstandsafhankelijkheid stijgt tussen ultimo 2020 en ultimo 2021 relatief hard in Zeeland, Limburg en het oosten van het land

Procentueel verschil voorspeld aantal bijstandshuishoudens

De figuur toont het procentuele verschil tussen het voorspelde aantal huishoudens met bijstand o.b.v. de volumecomponent van model 2022 en het voorspelde aantal huishoudens met bijstand o.b.v. de volumecomponent van model 2023, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk ultimo 2020 en ultimo 2021. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

4.2 Prijscomponent

Om de voorspelde fractie van het normbedrag te berekenen worden de gewichten van het schattingsmodel voor de prijscomponent (zie Bijlage C van het technisch document schattingsfase) vermenigvuldigd met de kenmerken in het geactualiseerde bestand. Net als in de schattingsfase zijn ook in de actualisatiefase de voorspelde prijsfracties vrijwel gelijk aan de werkelijke prijsfracties – zie Tabel 4.2.

Ook voor het merendeel van de huishoud- en regiokenmerken zijn de voorspelde prijsfracties vrijwel gelijk aan de werkelijke prijsfracties. Voor overige huishoudens wordt de voorspelde prijsfractie echter wel relatief sterk overschat. Hetzelfde geldt voor huishoudens met minstens één lid tussen de 18 tot 20 jaar of 20 tot 25 jaar. Ook bij huishoudens met een WW- of ANW-uitkering zien we een relatief sterke overschatting van de prijsfractie. Blijkbaar verdienen huishoudens met een WW- of ANW-uitkering meer bij dan vooraf voorspeld.

Het toevoegen van de indicator voor LKS-ontvangst aan het prijsmodel moet ervoor zorgen dat huishoudens, die zowel bijstand als LKS ontvangen, gemiddeld een lagere uitkering ontvangen. Tabel 4.2 laat zien dat dit inderdaad het geval is. We zien echter wel een onderschatting van de prijsfractie bij ontvangers van loonkostensubsidie. Het werkelijke aandeel van LKS in het ontvangen bedrag aan bijstand en LKS is in werkelijkheid dus groter dan voorspeld.

Tabel 4.2 Voorspelde fracties ultimo 2021 ongeveer gelijk aan de werkelijke fracties

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
Totaal	372.525	0,86	0,87
Huishoudentypen			
Alleenstaande	198.129	0,88	0,89
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	19.087	0,86	0,87
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	23.368	0,85	0,85
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	18.035	0,85	0,86
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	19.454	0,88	0,86
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	330	0,88	0,90
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	1.302	0,90	0,89
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	1.677	0,90	0,91
Eenouder-vader, jongste kind 18+	2.145	0,90	0,91
Paar, jongste kind 18-	37.644	0,82	0,83
Paar, jongste kind 18+	7.469	0,84	0,84
Paar zonder kinderen	21.669	0,77	0,77
Thuiswonend meerderjarig kind	24.240	0,81	0,87
Overig huishouden	1.991	0,64	0,74
Leeftijdsgroepen			
18-20-jarige in hh	3.943	0,82	0,90
20-25-jarige in hh	23.454	0,81	0,89
25-30-jarige in hh	31.315	0,83	0,86
30-40-jarige in hh	81.655	0,84	0,84
40-50-jarige in hh	90.216	0,85	0,85
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	180.009	0,86	0,87
Woonsituatie			
Corporatiewoning	309.549	0,87	0,87
Standplaats	1.925	0,86	0,87
Niet-westerse migratieachtergrond			
met herkomst Turkije in hh	22.873	0,86	0,87
met herkomst Suriname in hh	20.980	0,87	0,88
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	12.234	0,86	0,87
met herkomst overig Afrika in hh	21.627	0,88	0,89
met herkomst Marokko in hh	29.363	0,87	0,88

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
met herkomst Ghana in hh	2.046	0,87	0,89
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	10.433	0,90	0,91
met herkomst Afghanistan in hh	5.809	0,87	0,90
met herkomst Irak in hh	9.571	0,89	0,90
met herkomst Syrië in hh	25.271	0,89	0,90
met herkomst Iran in hh	6.251	0,90	0,91
met herkomst China in hh	2.393	0,85	0,86
met herkomst India in hh	570	0,84	0,85
met herkomst overig in hh	14.984	0,85	0,86
Westerse migratieachtergrond			
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	4.630	0,87	0,87
met herkomst voormalige Sovjet-Unie in hh	5.113	0,87	0,86
met overige herkomst in hh	30.474	0,82	0,84
Opleidingsniveau			
HCI laag in hh	298.230	0,88	0,89
HCI midden in hh	64.003	0,72	0,75
HCI hoog in hh	16.560	0,80	0,76
(V)SO/PrO in hh	9.768	0,81	0,89
Gezondheidsindicatoren			
Zorgkosten boven € 50.000	3.361	0,85	0,85
Gebruik GGZ	64.731	0,85	0,86
Medicijnen tegen verslaving	8.686	0,87	0,87
Medicijnen tegen depressie	63.928	0,84	0,85
Medicijnen tegen psychose/bipolaire stoornis	33.726	0,84	0,86
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	283.377	0,85	0,87
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	75.964	0,85	0,86
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	32.763	0,85	0,85
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	10.618	0,85	0,85
Stapeling van problematiek			
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	74.517	0,88	0,89
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	77.579	0,88	0,88
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	148.869	0,87	0,88
Niet-rechthebbenden			
WW-uitkering in hh	2.171	0,46	0,69
AO-uitkering (15-80%) in hh	1.537	0,48	0,49
AO-uitkering (80-100%) in hh	14.281	0,37	0,39
ANW-uitkering in hh	157	0,49	0,59
Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering in hh	10.496	0,62	0,57

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke fractie van het normbedrag	Voorspelde fractie van het normbedrag
Pensioenuitkering in hh	7.268	0,70	0,71
Vraagkant			
Relatief weinig studenten (hbo/wo) in gemeente	8.388	0,84	0,85
Relatief veel studenten (hbo/wo) in gemeente	41.792	0,87	0,88
Relatief weinig beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	95.158	0,87	0,88
Relatief veel beschikbaarheid van laaggeschoold werk in gemeente	39.704	0,85	0,86
Buurteffecten			
Relatief weinig overlast in de buurt	71.617	0,83	0,85
Relatief veel overlast in de buurt	65.138	0,88	0,89
Loonkostensubsidie			
Ontvangt loonkostensubsidie	2.678	0,53	0,46

De tabel geeft in de eerste twee kolommen de gemiddelde werkelijke prijsfractie weer. De laatste twee kolommen geven de voorspelde gemiddelde fractie weer. Alleen bijstandshuishoudens zijn meegenomen in de voorspelling in de tabel. In werkelijkheid wordt voor alle huishoudens een gemiddelde prijsfractie voorspeld. Deze is echter niet direct vergelijkbaar met de werkelijke prijsfractie van bijstandshuishoudens.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

De gemiddelde voorspelde fractie is eind 2021 ongeveer gelijk aan de werkelijke fractie. In Tabel 4.3 is te zien dat voor de schatting van model 2022 de gemiddelde voorspelde fractie gelijk is aan de werkelijke gemiddelde fractie. In de actualisatiefase van model 2021 was er een klein verschil tussen de voorspelde en de werkelijke fractie.

Tabel 4.3 Voorspelde fracties ultimo 2021 nagenoeg gelijk aan de werkelijke fracties

Model	Fractie van het normbedrag: gemiddeld werkelijk		Fractie van het normbedrag: gemiddeld voorspeld	
	Schatting	Actualisatie	Schatting	Actualisatie
Model 2023	0,87	0,86	0,87	0,87
Model 2022	0,87	0,86	0,87	0,86

De tabel geeft in de eerste twee kolommen de gemiddelde werkelijke prijsfractie weer. De laatste twee kolommen geven de voorspelde gemiddelde fractie weer. Alleen bijstandshuishoudens zijn meegenomen in de voorspelling in de tabel. In werkelijkheid wordt voor alle huishoudens een gemiddelde prijsfractie voorspeld. Deze is echter niet direct vergelijkbaar met de werkelijke prijsfractie van bijstandshuishoudens.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

4.3 Plausibiliteit

Net als in Paragraaf 4.2 van het achtergronddocument over de schattingsfase (Vermeulen et al., 2022b) tonen we in deze paragraaf afwijkingen tussen het voorspelde en feitelijke aantal bijstandshuishoudens en tussen budget in 2023 en uitgaven, in deze rapportage in 2021 (in de schattingsfase was dit 2020). We tonen daarnaast budgetmutaties. Deze uitkomsten geven een beeld van de plausibiliteit van de geactualiseerde uitkomsten. Hierbij geldt wel dat de afwijking in het aantal bijstandshuishoudens in de schattingsfase een betere toets vormt voor de plausibiliteit van het model, omdat het voorspelde aantal bijstandshuishoudens op macroniveau in de actualisatie niet meer correspondeert met het feitelijke aantal bijstandshuishoudens. Een tweede doel van het rapporteren van deze resultaten is om te laten zien hoe de afwijking en de budgetmutaties van de verdeling van de reguliere budgetten tot

stand komen. De objectieve budgetten maken hiervan voor de grotere gemeenten namelijk het leeuwendeel van uit.

4.3.1 Afwijking in aantal bijstandshuishoudens

We berekenen de 'afwijking in aantal huishoudens' als het gemiddelde (absolute) procentuele verschil tussen het voorspelde en werkelijke aantal huishoudens met bijstand. Tabel 4.4 laat zien dat de gemiddelde afwijking in aantal huishoudens toeneemt door de actualisatie. Voor actualisatie was de gemiddelde absolute afwijking 7,8 procent; na actualisatie is dat 14,1 procent. De toename treedt op bij gemeenten in alle grootteklassen, behalve bij de G4. Bovendien heeft na actualisatie het merendeel van de gemeenten een positieve afwijking, dat wil zeggen dat er feitelijk minder bijstandshuishoudens zijn dan voorspeld, terwijl dat voor actualisatie nog meer gelijkmatig verdeeld was. Dit was ook het geval voor model 2022.

Tabel 4.4 De afwijkingen in aantal huishoudens nemen toe door actualisatie

Afwijking voorspeld en werkelijk aantal huishoudens met bijstand	Vóór actualisatie gegevens 1 jan 2020 (alleen volumecomponent)					Na actualisatie gegevens 31 dec 2021 (alleen volumecomponent)				
	gem	min	max	# neg	# pos	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte										
15.000 – 40.000 inw (n = 178/170)	8,9	-27,0	29,0	99	79	14,9	-27,1	65,7	19	151
40.000 – 100.000 inw (n = 99/102)	6,7	-15,8	24,1	44	55	14,4	-4,5	45,7	6	96
100.000 – 250.000 inw (n = 28/28)	5,8	-14,0	16,8	16	12	9,8	-1,7	36,2	2	26
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	3,2	-4,1	4,8	3	1	2,3	-1,1	5,0	1	3
Totaal (n = 309/304)	7,8	-27,0	29,0	162	147	14,1	-27,1	65,7	28	276
Gewogen naar inwonertal	6,4	-27,0	29,0	162	147	11,7	-27,1	65,7	28	276
Gewogen naar uitgavenaandeel	5,5	-27,0	29,0	162	147	9,5	-27,1	65,7	28	276

De beschrijvende statistieken over vóór actualisatie zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners) in gemeente-indeling 2021. Na actualisatie is gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten in gemeente-indeling 2023. De afwijking in aantal huishoudens is de afwijking tussen voorspelde en werkelijke aantallen bijstandshuishoudens. De kolom 'gem' bevat gemiddelden van de absolute procentuele afwijkingen.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Dat de afwijkingen in aantal huishoudens na actualisatie groter zijn, komt onder meer doordat er een afwijking is tussen de gemiddelde voorspelde bijstandskans (5,7 procent) en de gemiddelde feitelijke bijstandskans (5,2 procent). De afwijking in aantal huishoudens kijkt naar het verschil tussen voorspeld en werkelijk aantal bijstandshuishoudens per gemeente. Een afwijking tussen de gemiddelde feitelijke en voorspelde bijstandskans vertaalt zich dus in afwijkingen in aantal huishoudens.⁵ In model 2022, 2021, 2020 en 2019 was dit ook al het geval. De afwijking in aantal huishoudens ná actualisatie is nu kleiner dan in model 2022 (14,7 procent – zie Vermeulen et al. (2021)), maar groter dan in model 2021 (12,4 procent – zie Lammers et al. (2020b)) en model 2020 (11,2 – zie Muilwijk-Vriend et al., (2019)). Dit hangt samen met het feit dat de afwijking tussen gemiddelde voorspelde bijstandskans en gemiddelde feitelijke bijstandskans nu kleiner is dan in model 2022, maar groter is dan in model 2021 en model 2020.

⁵ Voor de budgetverdeling maakt het verschil in niveau van de landelijk gemiddelde voorspelde bijstandskans en de landelijk gemiddelde feitelijke bijstandskans niet direct uit. Het gaat immers om de verhouding in voorspelde bijstandsfankelijkheid (vermenigvuldigd met de voorspelde prijs) tussen gemeenten. Het is mogelijk om de landelijk gemiddelde voorspelde bijstandskans te herschalen naar de landelijk gemiddelde feitelijke bijstandskans. De afwijkingen in aantal huishoudens zijn dan kleiner. Dit doen we in de interactieve budgettool.

4.3.2 Afwijking in euro's

De afwijking tussen de budgetten op basis van het objectieve verdeelmodel en de uitgaven in 2021 is een tweede manier om de plausibiliteit van de schattingsresultaten te beoordelen. Hiertoe bepalen we eerst het voorspelde bedrag per huishouden door de voorspelde fractie van het normbedrag te vermenigvuldigen met het normbedrag van een huishouden per 1 juli 2022. Het objectieve budget volgt dan door de voorspelde kans per huishouden in het geactualiseerde bestand te vermenigvuldigen met het voorspelde bedrag per huishouden en dit over alle huishoudens binnen de gemeente op te tellen. Het objectieve budgetaandeel per gemeente resulteert door het objectieve budget te delen door het totaal aan objectieve budgetten van alle gemeenten in 2023. Merk op dat deze maatstaf robuust is voor veranderingen in budget en uitgaven op macroniveau, in tegenstelling tot de afwijking in aantal bijstandshuishoudens uit de vorige paragraaf.

Voor de 'afwijking in euro's' tussen objectieve budgetaandelen en uitgavenaandeel is gekeken naar het procentuele absolute verschil tussen het budgetaandeel voor 2023 en het uitgavenaandeel in 2021.⁶ Deze vergelijking is echter niet helemaal zuiver. Allereerst bevatten de uitgaven 2021 ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Omdat het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners buiten het model om wordt verdeeld, is deze component niet meegenomen in de budgetaandelen die uit het model volgen. Dit zorgt voor een afwijking ten opzichte van de uitgaven in 2021 en vertaalt zich in een grotere afwijking in euro's. Daarnaast gebruikt het model normbedragen per 1 juli 2022 om budgetten voor 2023 te berekenen. De uitgaven 2021 zijn gebaseerd op normbedragen die golden in 2021. De ontwikkeling in de hoogte van de normbedragen is niet voor elk type huishouden gelijk. Ook dit kan daarom resulteren in een minder goede aansluiting. Tenslotte kunnen verschillen tussen budget en uitgaven ook ontstaan door gemeentelijk beleid en zijn ze dus niet per se aan het model te wijten.

Tabel 4.5 vergelijkt de afwijking in euro's voor model 2023 met model 2022, met een onderscheid naar verschillende grootteklassen van gemeenten. Ten opzichte van voorgaande rapportages is een uitsplitsing gemaakt naar verschillende categorieën van de afwijking in euro's. De aansluiting tussen budgetten op basis van het objectieve verdeelmodel (na toepassing van zowel de volume- als prijscomponent) en de uitgavendelen blijkt zeer vergelijkbaar voor model 2023 en model 2022. Gemiddeld genomen neemt het verschil tussen het budgetaandeel en het uitgavenaandeel licht toe. Twee van de vier grote steden hadden voor model 2022 nog een afwijking van minder dan 7,5 procent, maar voor model 2023 een afwijking van meer dan 7,5 procent. Het verschil neemt voor de op een na grootste categorie wel af.

⁶ Afwijking in euro's = $((\text{budgetaandeel} - \text{uitgavenaandeel}) / \text{uitgavenaandeel}) * 100\%$. In voorgaande rapporten werd dit het herverdeeleeffect genoemd.

Tabel 4.5 Afwijking in euro's nagenoeg gelijk voor model 2023 en model 2022.

Verschil tussen budgettaandeel en uitgavenaandeel	gem	min	max	totaal	# kleiner dan -12,5%	# -12,5% tot -7,5%	# -7,5% tot 0%	# 0% tot 10%	# groter dan 10%
Model 2023									
Gemeentegrootte									
15.000 – 40.000 inwoners	11,7	-30,9	60,6	170	6	7	37	57	63
40.000 – 100.000 inwoners	9,0	-12,1	51,4	102	0	2	28	36	36
100.000 – 250.000 inwoners	5,8	-9,4	23,9	28	0	4	10	10	4
Meer dan 250.000 inwoners	8,3	-11,2	-6,1	4	0	2	2	0	0
Totaal	10,2	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103
Gewogen naar inwonertal	8,8	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103
Gewogen naar uitgavenaandeel	7,7	-30,9	60,6	304	6	15	77	103	103
Model 2022									
Gemeentegrootte									
15.000 – 40.000 inwoners	11,0	-22,6	72,6	172	13	21	32	60	46
40.000 – 100.000 inwoners	8,1	-12,7	37,9	102	2	4	28	36	32
100.000 – 250.000 inwoners	7,2	-15,4	13,7	28	2	2	11	10	3
Meer dan 250.000 inwoners	4,2	-6,5	-0,1	4	0	0	4	0	0
Totaal	9,6	-22,6	72,6	306	17	27	75	106	81
Gewogen naar inwonertal	8,0	-22,6	72,6	306	17	27	75	106	81
Gewogen naar uitgavenaandeel	6,6	-22,6	72,6	306	17	27	75	106	81

De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners) van het jaar 2021 voor model 2023 en 2020 voor model 2022. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt. Dat geldt ook voor de gemeenten die gedeeltelijk historisch worden gebudgetteerd, er is dus nog geen rekening gehouden met de historische component. Het gemiddelde betreft de gemiddelde absolute afwijking in euro's.

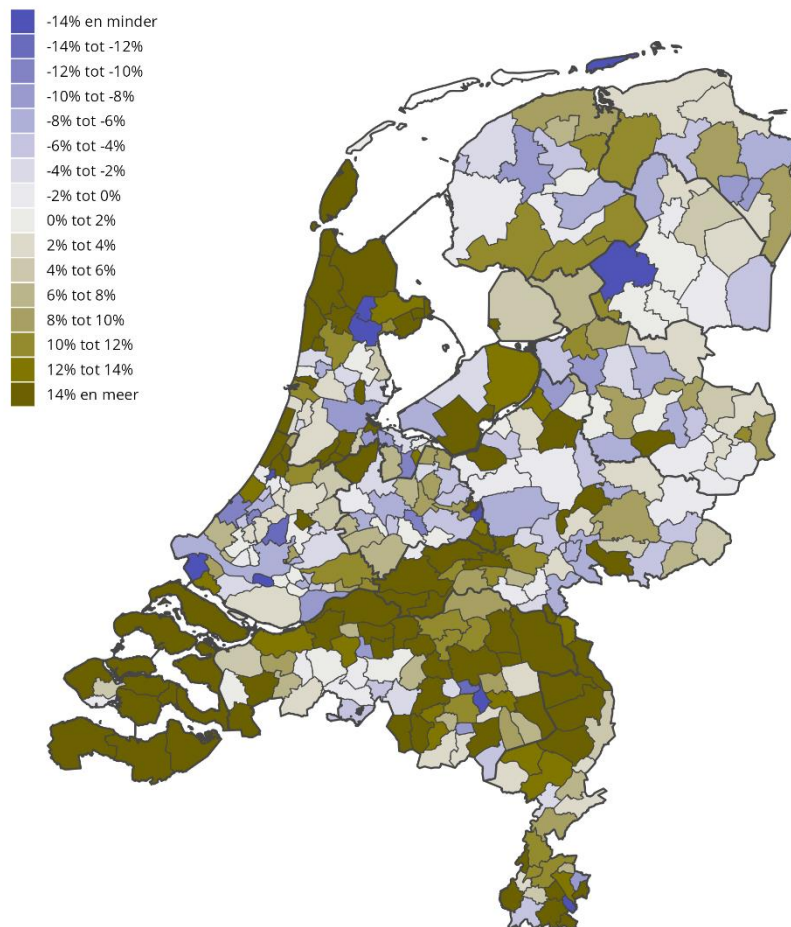
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Gemeenten in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en de Kop van Noord-Holland hebben een relatief groot budgettaandeel ten opzichte van hun aandeel in de totale feitelijke bijstandsuitgaven, zie Figuur 4.2. Gemeenten in het oosten van Nederland hebben relatief vaak een negatieve aansluiting; het uitgavenaandeel is voor deze gemeenten groter dan het objectieve budgettaandeel.

Figuur 4.2 Gemeenten in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en de Kop van Noord-Holland hebben een relatief hoog objectief budgetaandeel ten opzichte van hun uitgavenaandeel.

Afwijking in euro's

De figuur toont voor model 2023 per gemeente het verschil tussen het objectieve budgetaandeel op basis van de actualisatiefase en het aandeel in de totale bijstandsuitgaven in 2021, uitgedrukt als percentage van het uitgavenaandeel. Cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.3.3 Budgetmutaties

Veranderingen in het budget ten opzichte van de verdeling van vorig jaar zijn een derde manier om de plausibiliteit van de uitkomsten te beoordelen. Om ervoor te zorgen dat verschillen in de omvang van het macrobudget geen rol spelen, is gekeken naar veranderingen in de *budgetaandelen* van gemeenten. Tabel 4.6 laat zien dat er kleine verschuivingen optreden in de verdeling van objectieve budgetaandelen naar gemeentegrootte. Het budgetaandeel van de G4-gemeenten neemt af. De budgetaandelen van overige grootteklasse nemen daarentegen toe. We zien weinig verschuivingen in het aantal gemeenten per grootteklasse, dit lijkt dan ook weinig effect te hebben op de cumulatieve objectieve budgetaandelen per gemeenteklasse.

Tabel 4.6 Kleine verschuiving in objectieve budgetaandelen van de G4 naar de andere gemeenten

Mutaties in objectieve budgetaandelen	cumulatieve objectieve budgetaandelen		
	2023	2022	mutatie in procentpunt
Gemeentegrootte			
0 - 15.000 inw (n =38/37)	1,2	1,1	0,06
15.000 - 40.000 inw (n =170/171)	14,9	14,7	0,21
40.000 - 100.000 inw (n = 102/102)	29,2	28,8	0,39
100.000 - 250.000 inw (n = 28/28)	28,7	28,4	0,29
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	26,0	27,0	-0,96
Totaal (n = 342/342)	100	100	0

Cumulatieve objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van alle gemeenten in een bepaalde grootteklasse, ingedeeld op basis van het jaar 2022 (model 2022) en het jaar 2023 (model 2023). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ook al zijn de mutaties in cumulatieve budgetaandelen naar grootteklasse beperkt, voor individuele gemeenten kan er sprake zijn van grotere veranderingen in de budgetaandelen uit model 2022 en 2023. Tabel 4.7 bevat beschrijvende statistieken over de mutatie van budgetaandelen voor individuele gemeenten. De procentuele veranderingen in budgetaandelen zijn gemiddeld groter bij de kleinere gemeenten. Ook de grote uitschieters in de budgetaandeelmutaties doen zich met name voor bij de gemeenten tot 40.000 inwoners.

De mutaties in objectieve budgetaandelen zijn gemiddeld het kleinst voor gemeenten met tussen de 100.000 en 250.000 inwoners. Gemiddeld zijn de mutaties in budgetaandelen iets kleiner dan de mutaties van model 2021 naar model 2022 (zie Vermeulen et al., 2021). Dit hangt samen met het feit dat er tussen model 2022 en model 2021 een extra wijziging heeft plaatsgevonden in de verdeelsystematiek. In model 2022 worden huishoudens die uitsluitend LKS ontvangen uit het objectieve verdeelmodel gehaald. Dit was nog niet het geval in model 2021. Dit zorgt dus voor iets grotere verschuivingen in budgetaandelen tussen modeljaar 2021 en 2022.

Opvallend is verder dat alle G4-gemeenten hun budgetaandeel zien dalen in 2023. In het voorgaande modeljaar nam het objectieve budgetaandeel van alle G4-gemeenten juist toe.

Tabel 4.7 Objectieve budgetaandelen veranderen sterker voor kleine gemeenten

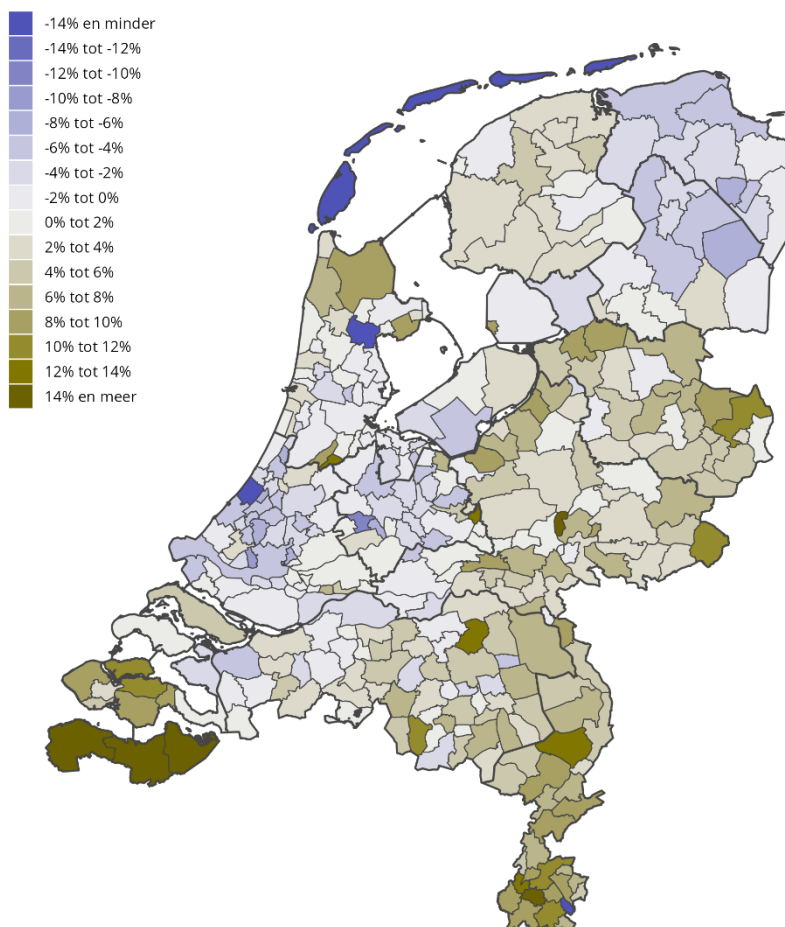
Mutaties in objectieve budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2023 t.o.v. budgetaandeel 2022				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
15.000 – 40.000 inw (n = 170)	4,8	-31,7	30,5	53	117
40.000 – 100.000 inw (n = 102)	3,6	-8,5	14,0	44	58
100.000 – 250.000 inw (n = 28)	3,0	-4,9	9,5	14	14
minstens 250.000 inw (n = 4)	3,6	-5,6	-1,3	4	0
Totaal (n = 304)	4,2	-31,7	30,5	116	189

Objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van (deels) gebudgetteerde gemeenten in 2023. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt, hierin is nog geen historische component toegepast.
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Figuur 4.3 laat zien hoe de objectieve budgetaandelen per gemeente veranderen ten opzichte van de objectieve budgetaandelen die volgden uit de actualisatie van model 2022. De objectieve budgetaandelen gaan met name in Zeeland, Limburg en het oosten van het land omhoog. Dat gaat ten koste van de gemeenten in Groningen en de Randstad. De objectieve budgetaandelen laten daarmee een vergelijkbaar regionaal patroon zien als de ontwikkeling in het voorspelde aantal bijstandsuitkeringen in Figuur 4.1.

Figuur 4.3 Budgetaandeel model 2023 stijgt in Zeeland, Limburg en het oosten van het land.

Procentueel verschil objectief budgetaandeel

De figuur toont het procentuele verschil tussen het objectieve budgetaandeel van model 2022 en het objectieve budgetaandeel van model 2023, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk ultimo 2020 en ultimo 2021. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.4 Verklarende analyse van objectieve budgetmutaties

In deze paragraaf verkennen we welke factoren het meest bepalend zijn voor de verandering in het objectieve budget. Hiertoe hebben we een regressieanalyse uitgevoerd van de objectieve budgetmutatie op veranderingen in regiokenmerken, de procentuele verandering van het aantal huishoudens en de procentuele verandering in de geschatte kans op bijstand op basis van huishoudkenmerken.⁷ Het gaat om veranderingen tussen de peildatum van model 2022 en de peildatum van model 2023.⁸ Observaties zijn gewogen naar het aantal huishoudens.⁹ Op basis

⁷ De geschatte kans op bijstand op basis van huishoudkenmerken is bepaald door alle regiokenmerken in de volumecomponent op hun landelijke gemiddelde te zetten, hiermee op huishoudniveau de bijstandskans te voorspellen en deze uitkomst vervolgens te aggregeren naar gemeenteniveau.

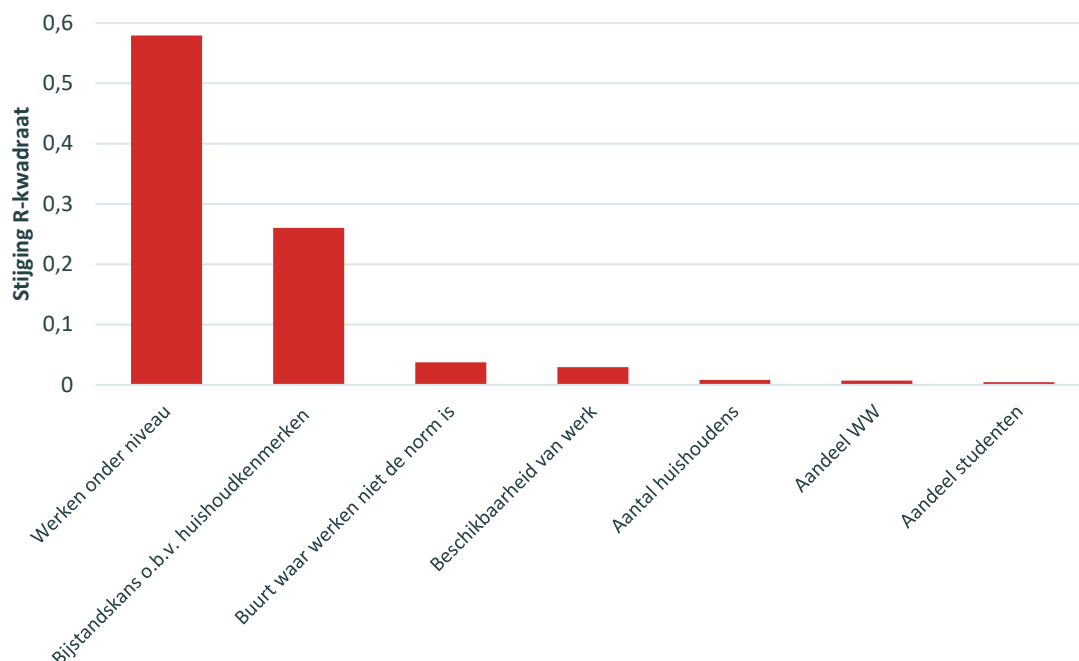
⁸ Het kenmerk Overlast in de buurt is dit jaar niet geactualiseerd en daarom niet meegenomen in de regressie. Verder hebben we het kenmerk Beschikbaarheid van laaggeschoold werk ook niet meegenomen, omdat de verandering hierin zeer sterk correleert met de verandering in Werken onder niveau.

⁹ Enkele kleine gemeenten zijn niet meegenomen, omdat informatie hierover vanwege lage aantallen niet kon worden geëxporteerd uit de CBS-microdataomgeving.

van deze regressie hebben we vervolgens een dominantieanalyse uitgevoerd om te bepalen welke kenmerken het meest bepalend waren voor de mutatie van het objectieve budget.

Figuur 4.4 toont het resultaat van de dominantieanalyse. In deze figuur zijn de kenmerken geordend naar hun relatieve bijdrage, met het belangrijkste kenmerk aan de linkerkant. Op de verticale as staat de bijdrage van het kenmerk aan de verklaringskracht van het model. De twee kenmerken die er in deze analyse duidelijk uitspringen, zijn Werken onder niveau en Bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken.

Figuur 4.4 Veranderingen in werken onder niveau en in de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken zijn sterk bepalend voor de procentuele verandering in het objectieve budget.

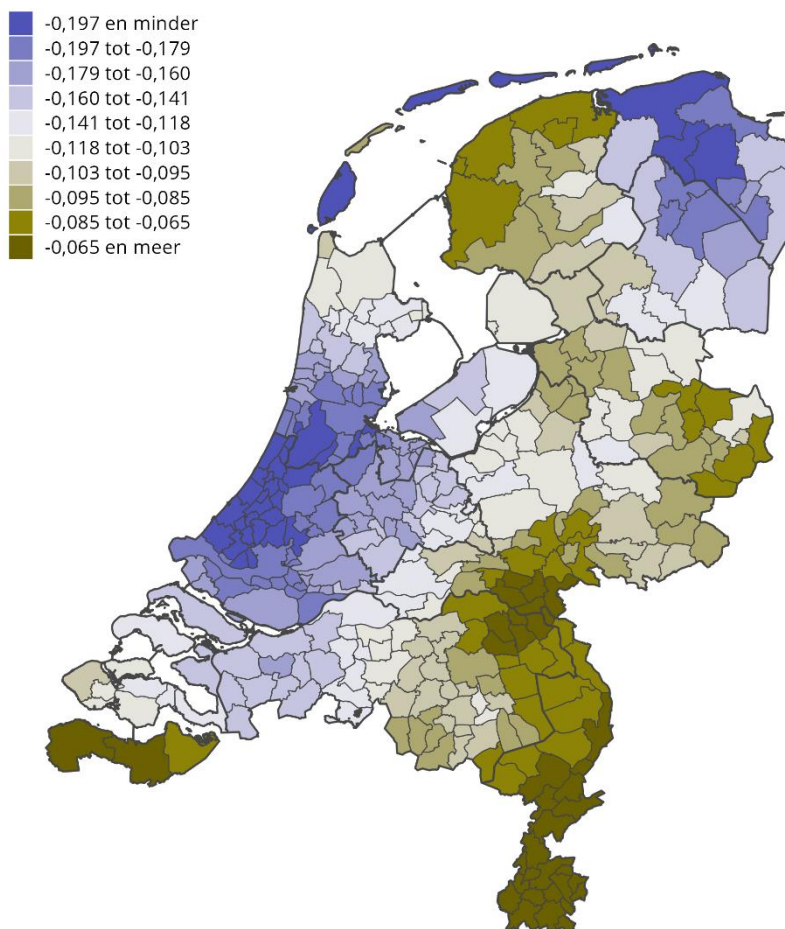
De figuur toont de uitkomst van de dominantieanalyse. Deze analyse meet de relatieve bijdrage van de verklarende variabelen, in dit geval de (procentuele) verschillen van de regiokenmerken uit het volumemodel, de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en het aantal huishoudens, op de verandering in objectieve budgetaandelen. Voor de regiokenmerken kijken we naar de verschillen tussen de geactualiseerde gegevens van model 2022 en model 2023. Bij de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken en het aantal huishoudens kijken we naar de relatieve verschillen tussen de geactualiseerde gegevens van model 2022 en model 2023.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

Figuur 4.5 en Figuur 4.6 tonen kaartjes van de veranderingen in deze kenmerken. Vooral het ruimtelijke patroon in de verandering in Werken onder niveau komt sterk overeen met de objectieve budgetmutatie in Figuur 4.3. Dit kenmerk meet de verhouding tussen het aantal banen met een laag beroepsniveau vervuld door mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau en de beroepsbevolking met een laag opleidingsniveau in een regionale arbeidsmarkt. De kans op bijstand is naar verwachting groter in een gemeente waar relatief veel beschikbare banen met laag beroepsniveau worden vervuld door mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau. Kennelijk is deze vorm van verdringing tussen 2020 en 2021 aanzienlijk afgenomen in de Randstad en in Groningen waardoor de bijstandsafhankelijkheid en daarmee het objectieve budget hier volgens het model afneemt.

De procentuele verandering in de bijstandskans op basis van huishoudsamenstelling heeft op het oog een minder ruimtelijk patroon dat overeenkomt met Figuur 4.3, maar draagt toch substantieel bij aan de verklaring van budgetmutaties.

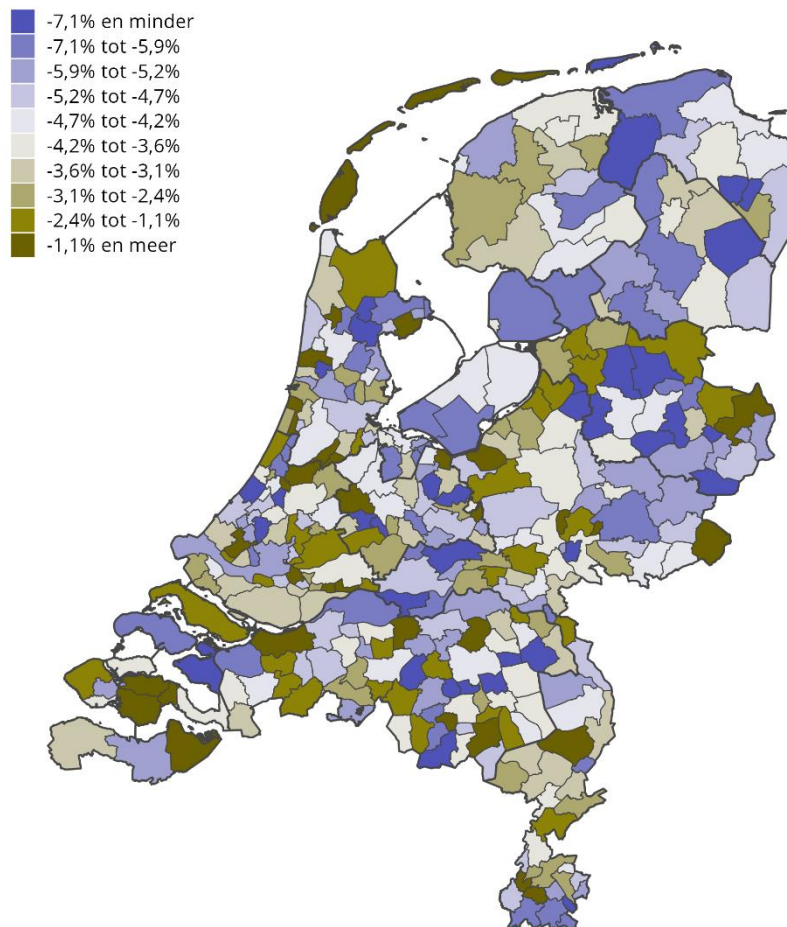
Figuur 4.5 Werken onder niveau neemt het sterkst af in de Randstad en in Groningen.

Vershil Werken onder niveau

De figuur toont het verschil tussen Werken onder niveau van model 2022 en Werken onder niveau van model 2023, beide na actualisatie van de gegevens naar respectievelijk 1 januari 2020 en 1 januari 2021. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2021.
Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

Figuur 4.6 Er is geen eenduidig regionaal patroon voor veranderingen in de bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken.

Procentueel verschil bijstandskans o.b.v. huishoudkenmerken

De figuur toont het verschil tussen de berekende bijstandskansen o.b.v. huishoudkenmerken van model 2022 en model 2023, uitgedrukt als percentage van de berekende bijstandskansen o.b.v. huishoudkenmerken van model 2022. De gegevens zijn waar mogelijk geactualiseerd naar ultimo 2020 voor modeljaar 2022 en ultimo 2021 voor modeljaar 2023. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2021.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

4.5 Conclusies

De voorspelde bijstandskans ultimo 2021 is hoger dan de werkelijke bijstandskans, net als voorgaande modeljaren. Ook voor de meeste groepen geldt dat de voorspelde bijstandskans hoger ligt dan de werkelijke bijstandskans. Voorspelde fracties van het normbedrag zijn ongeveer gelijk aan de werkelijke fracties van het normbedrag ultimo 2021.

Net als in voorgaande jaren nemen de afwijkingen in aantal huishoudens toe door actualisatie. De toename treedt op bij gemeenten in alle grootteklassen, behalve bij de G4. De afwijking in euro's is nagenoeg gelijk voor model 2023 en model 2022. Gemeenten in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en de Kop van Noord-Holland hebben een relatief hoog objectief budgetaandeel ten opzichte van hun uitgavenaandeel. Verder is er sprake van een kleine verschuiving in budgetaandelen van de G4 naar de andere gemeenten.

De objectieve budgetmutatie wordt vooral gedreven door veranderingen in het kenmerk Werken onder niveau. Daarnaast spelen veranderingen in voorspelde bijstandskans op basis van objectieve kenmerken ook een belangrijke rol.

5 Voorlopige budgetverdeling

Dit hoofdstuk beschrijft de voorlopige verdeling van het reguliere budget. Dit reguliere budget bevat naast het objectieve deelbudget dat in het vorige hoofdstuk aan de orde kwam een deelbudget dat bepaald is op basis historische lasten, een deelbudget dat wordt verstrekt ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners en een budget voor loonkostensubsidie (LKS). De budgetverdeling is voorlopig, omdat gegevens over LKS-uitgaven in 2022 nog niet beschikbaar zijn. Voor de vaststelling van de *definitieve* reguliere budgetten wordt gebruik gemaakt van cijfers over uitgaven in 2022. De voorlopige budgetverdeling is gebaseerd op uitgaven in 2021.

De volgende paragraaf presenteert de berekening van het voorlopige reguliere budget voor 2023. Vervolgens bespreken we de afwijking in euro's van deze budgetverdeling met bijstandsuitgaven in 2021 en de budgetmutaties ten opzichte van 2022.

5.1 Berekening van het budget voor bijstandsuitkeringen

Het reguliere budget is het budget dat een gemeente uiteindelijk toegewezen krijgt. Het ministerie van SZW stelt jaarlijks het macrobudget vast. Vanaf 2022 valt het macrobudget uiteen in twee budgetten die apart worden geraamd: een budget voor bijstandsuitkeringen (algemene bijstand, IOAW, IOAZ, Bbz levensonderhoud) en een budget voor LKS. Het budget bijstand bestaat uit drie deelbudgetten: het deelbudget bijstand objectief, het deelbudget bijstand historisch en het deelbudget ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners (DTI).¹⁰

Objectief budget en budget op basis van historische lasten

De grootste component van het reguliere budget is het objectieve budget, dat gebaseerd is op het verdeelmodel. Het vorige hoofdstuk heeft laten zien dat de verklaringskracht van dit model toeneemt met de omvang van gemeenten. Voor gemeenten met minder dan 40.000 inwoners wijken de voorspellingen van het model aanzienlijk meer af van het werkelijke aantal bijstandshuishoudens en de uitgaven aan bijstand dan voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Vanwege de grote afwijkingen voor gemeenten met minder dan 40.000 inwoners ontvangen deze gemeenten een deelbudget op basis van historische uitgaven (de uitgaven in 2021) en zijn ze minder afhankelijk van het objectieve budget.

De mate waarin een gemeente objectief wordt gebudgetteerd (m) hangt af van het aantal inwoners op 1 januari 2022. Gemeenten met 40.000 of meer inwoners worden volledig objectief gebudgetteerd ($m = 1$). Bij hen worden de historische uitgaven niet meegenomen. Gemeenten met 15.000 of minder inwoners worden volledig historisch gebudgetteerd ($m = 0$) en zijn dus niet afhankelijk van de uitkomsten van het verdeelmodel. Bij gemeenten met 15.000 tot 40.000 inwoners wordt het budget deels historisch en deels objectief bepaald ($0 < m < 1$). De mate van objectieve budgettering wordt voor deze gemeenten berekend door het aantal inwoners in de gemeente te verminderen met 15.000 en vervolgens te delen door 25.000.¹¹

Het historische budget wordt berekend op basis van de gemeentelijke lasten aan Participatiewetuitkeringen in 2021, exclusief uitgaven aan LKS. We corrigeren voor de groei of krimp van het aantal huishoudens tussen 1 januari 2021 en 1 januari 2022 in de gemeente. We berekenen voor elke gemeente het aandeel van deze historische lasten

¹⁰ Zie ook het Besluit Participatiewet.

¹¹ Dus $m = \begin{cases} 1, & \text{als } \text{inwoneraantal} \geq 40.000 \\ 0, & \text{als } \text{inwoneraantal} \leq 15.000 \\ \frac{\text{inwoneraantal} - 15.000}{25.000}, & \text{als } 15.000 < \text{inwoneraantal} < 40.000 \end{cases}$

in het totaal over alle gemeenten. Het historische budget volgt door dit uitgavenaandeel te vermenigvuldigen met het macrobudget voor bijstandsuitkeringen en de mate waarin historisch wordt gebudgetteerd ($1 - m$).

Budget ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners

Het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners wordt bepaald aan de hand van het aandeel van de netto uitgaven van een gemeente aan deze doelgroepen in de totale netto uitgaven van alle gemeenten aan bijstand, inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) en bijstand voor zelfstandigen (Bbz 2004) in 2021.¹² Dit uitgavenaandeel wordt gewogen met de mate van budgettering (m) en vervolgens vermenigvuldigd met het macrobudget voor bijstandsuitkeringen.

Budget ten behoeve van de uitgaven aan LKS

De omvang van het voorlopige LKS-budget van een gemeente is berekend door het aandeel van deze gemeente in de totale landelijke netto (lasten minus baten) uitgaven aan LKS in 2021 te vermenigvuldigen met het totale LKS-budget voor 2023. Dit totale LKS-budget voor 2023 is door het ministerie van SZW geraamd en houdt rekening met een jaarlijkse toename van het aantal LKS. Omdat de LKS-uitgaven over 2022 in september 2022 nog niet bekend zijn, gaan de berekening van de voorlopige budgetten voor 2023 nog uit van uitgaven aan LKS in 2021.

Berekening

Het reguliere budget voor een gemeente is dan de som van deze componenten:

regulier budget = objectief + historisch + dak / thuislozen + instellingsbewoners + loonkostensubsidies

Voor een gemeente met minder dan 15.000 inwoners bestaat het budget alleen uit een historisch deel, inclusief LKS-uitgaven. Het LKS-budget wordt bij het definitief maken nog aangepast aan de uitgaven in 2022, dat geldt niet voor het deelbudget bijstand historisch.

5.2 Afwijking in euro's

Tabel 5.1.1 laat zien dat de afwijking in euro's op basis van de reguliere budgetten aanzienlijk kleiner zijn dan de afwijking in euro's op basis van de objectieve budgetten. Dat komt omdat het reguliere budget rekening houdt met de uitgaven aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Daarnaast worden kleine gemeenten (deels) historisch gebudgetteerd. Ook het LKS-budget op basis van realisaties wordt meegenomen voor de reguliere budgetaandelen, terwijl deze voor de objectieve budgetaandelen buiten beschouwing blijven.

De tabel laat zien dat de afwijking in euro's op basis van de reguliere budgetaandelen gemiddeld groter zijn dan voor model 2022. Net als bij de afwijking in euro's op basis van de objectieve budgetaandelen neemt de gemiddelde afwijking in euro's vooral voor de G4 toe, ten opzichte van model 2022. De afwijking in euro's is voor de gemeenten met een inwoner aantal tussen de 100.000 en 250.000 afgenomen. Verder is het aantal gemeenten met een negatieve afwijking van meer dan 7,5 procent ten opzichte van model 2022 gehalveerd. Daar staat een toename van het aantal gemeenten met een positieve afwijking van meer dan tien procent tegenover.

¹² Netto betekent hier na aftrek van inkomstenbelasting, het gaat niet om het netteren van baten en lasten van gemeenten. Hier is voor gekozen vanwege de beschikbaarheid van gegevens.

Tabel 5.1 Afwijking in euro's stijgt ten opzichte van model 2022

Verschil tussen regulier budgetaandeel versus uitgavenaandeel	gem	min	max	totaal	# kleiner dan -12,5%	# -12,5% tot -7,5%	# -7,5% tot 0%	# 0% tot 10%	# groter dan 10%
Model 2023									
Gemeentegrootte									
0 – 15.000 inwoners	3,1	-2,7	26,7	38	0	0	15	21	2
15.000 – 40.000 inwoners	6,0	-8,2	32,7	170	0	2	45	94	29
40.000 – 100.000 inwoners	8,4	-13,4	45,9	102	1	2	30	36	33
100.000 – 250.000 inwoners	5,2	-10,3	20,7	28	0	2	12	10	4
Meer dan 250.000 inwoners	6,7	-7,4	-5,6	4	0	0	4	0	0
Totaal	6,3	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68
Gewogen naar inwonertal	6,8	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68
Gewogen naar uitgavenaandeel	6,3	-13,4	45,9	342	1	6	106	161	68
Model 2022									
Gemeentegrootte									
0 – 15.000 inwoners	3,0	-2,0	25,6	38	0	0	10	27	1
15.000 – 40.000 inwoners	5,3	-14,0	34,4	172	1	3	54	89	25
40.000 – 100.000 inwoners	7,3	-13,3	33,2	102	1	6	30	37	28
100.000 – 250.000 inwoners	6,6	-15,5	12,8	28	1	3	11	10	3
Meer dan 250.000 inwoners	2,8	-5,5	-1,3	4	0	0	4	0	0
Totaal	5,7	-15,5	34,4	344	3	12	109	163	57
Gewogen naar inwonertal	5,9	-15,5	34,4	344	3	12	109	163	57
Gewogen naar uitgavenaandeel	5,1	-15,5	34,4	344	3	12	109	163	57

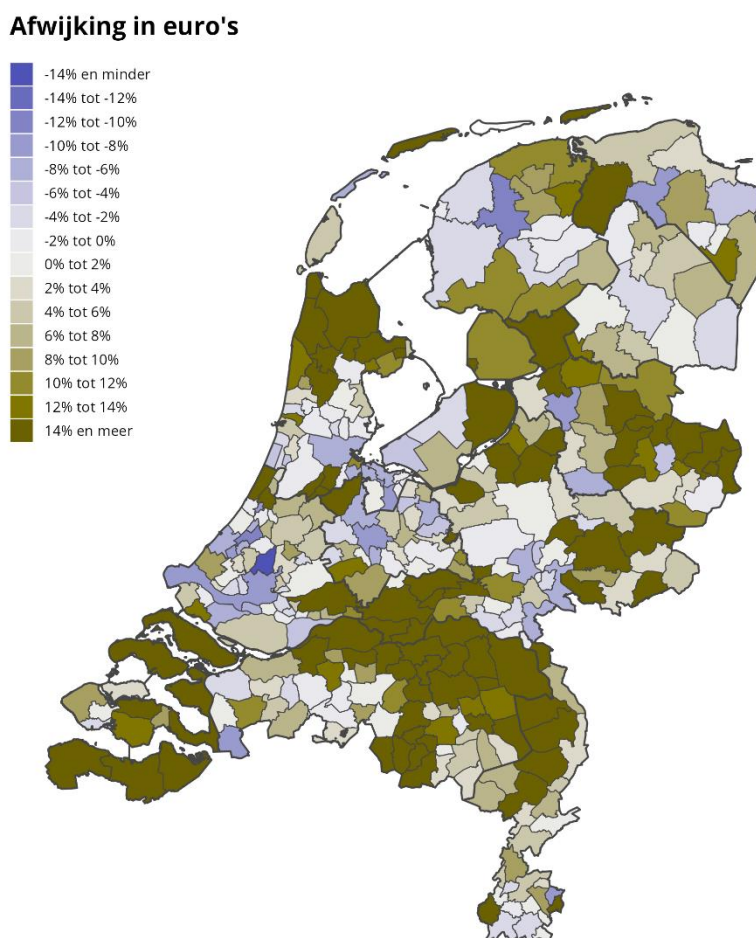
De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op alle gemeenten van het jaar 2023 (voor model 2023) of alle gemeenten van het jaar 2022 (voor model 2022). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget. De gemiddelden zijn gebaseerd op de absolute afwijking in euro's.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijk beeld

Het ruimtelijke beeld in Figuur 5.1 komt overeen met Figuur 4.2. Gemeenten in Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en de Kop van Noord-Holland hebben ook een relatief groot regulier budgetaandeel ten opzichte van hun aandeel in de totale feitelijke bijstandsuitgaven. Gemeenten in het oosten van Nederland springen er bij het reguliere budgetaandeel iets gunstiger uit dan bij het objectieve budgetaandeel.

Figuur 5.1 Vooral positieve afwijking in euro's in het zuiden van Nederland

De figuur toont per gemeente het procentuele verschil tussen het reguliere budgetaandeel van model 2023 en het aandeel bijstandsuitgaven in 2021, uitgedrukt als percentage van het aandeel bijstandsuitgaven in 2021. Dit zijn cijfers die voor de actualisatie van model 2023 worden gebruikt. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

5.3 Budgetmutaties

Tabel 5.2 laat zien dat er tussen model 2022 en model 2023 kleine verschuivingen optreden in de verdeling van reguliere budgetaandelen naar gemeentegrootte. Bij de G4 neemt het cumulatief budgetaandeel af. De andere gemeenten gaan er op voorruit, waarbij de middelgrote gemeenten er het meest op voorruit gaan.

Tabel 5.2 Nauwelijks verschuiving in de cumulatieve budgetaandelen tussen model 2022 en model 2023

Mutaties in reguliere budgetaandelen	cumulatieve reguliere budgetaandelen		
	2023	2022	Mutatie in procent-punt
Gemeentegrootte			
0 - 15.000 inw (n =38/37)	1,1	1,0	0,07
15.000 - 40.000 inw (n =170/171)	15,1	14,9	0,17
40.000 - 100.000 inw (n = 102/102)	29,3	28,8	0,54
100.000 - 250.000 inw (n = 28/28)	28,5	28,3	0,28
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	26,0	27,0	-1,06
Totaal (n = 342/342)	100	100	0

Cumulatieve reguliere budgetaandelen zijn berekend op basis van alle gemeenten in een bepaalde grootteklasse, ingedeeld op basis van het jaar 2022 (model 2022) en het jaar 2023 (model 2023). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget in het betreffende budgetjaar.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

De mutaties van het reguliere budgetaandeel in model 2023 ten opzichte van model 2022 per gemeente staan beschreven in Tabel 5.3. Net als voor de mutaties in objectieve budgetaandelen in Tabel 4.7 zijn de mutaties voor kleinere gemeenten relatief groot. Daarnaast hebben de G4 allemaal negatieve budgetmutaties. De budgetmutaties van de G4 zijn daarnaast ook groter dan vorig modeljaar. De totale gemiddelde budgetmutaties zijn echter lager dan vorig modeljaar.

Tabel 5.3 De mutaties in reguliere budgetaandelen zijn het grootst voor kleine gemeenten

Mutaties in reguliere budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2023 t.o.v. budgetaandeel 2022				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
0-15.000 inwoners	7,0	-26,8	30,3	18	20
15.000-40.000 inwoners	4,1	-20,9	21,5	58	112
40.000-100.000 inwoners	3,9	-8,3	15,3	33	69
100.000-250.000 inwoners	2,7	-4,3	8,5	12	16
meer dan 250.000 inwoners	3,9	-6,3	-1,6	4	0
Totaal	4,3	-26,8	30,3	125	217

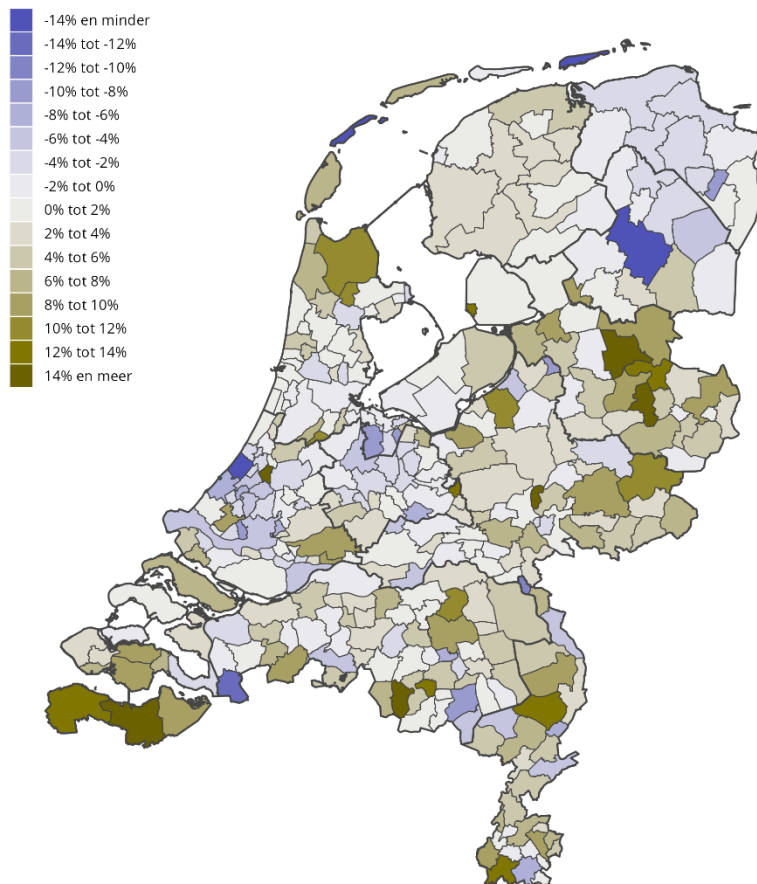
De mutatie in reguliere budgetaandelen is berekend voor alle gemeenten in 2023. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget in het betreffende budgetjaar.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research, berekeningen op basis van CBS-microdata

Ruimtelijke beeld

De daling van het reguliere budgetaandeel in de grote steden is terug te zien in Figuur 5.2. Ook in andere delen van de Randstad en in het noordoosten dalen de reguliere budgetaandelen. In Zeeland, Limburg en het oosten van het land neemt nemen de reguliere budgetaandelen juist toe. Dit beeld komt sterk overeen met Figuur 4.3.

Figuur 5.2 Regulier budgetaandeel neemt toe in Zeeland, Limburg en het oosten van het land

Procentueel verschil regulier budgetaandeel

De figuur toont het procentuele verschil tussen het reguliere budgetaandeel van model 2023 en het reguliere budgetaandeel van model 2022. De cijfers zijn in gemeente-indeling 2022.

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research

5.4 Conclusies

Het beeld in dit hoofdstuk komt sterk overeen met uitkomsten voor de objectieve budgetverdeling in Hoofdstuk 4. De afwijkingen in euro's zijn wel aanzienlijk kleiner. Net als bij de afwijking in euro's op basis van de objectieve budgetaandelen neemt de gemiddelde afwijking in euro's vooral voor de G4 toe, ten opzichte van model 2022. De afwijking in euro's is voor de gemeenten met een inwoner aantal tussen de 100.000 en 250.000 afgenomen. Verder is het aantal gemeenten met een afwijking van meer dan 7,5 procent ten opzichte van model 2022 gehalveerd. Voor de G4 neemt ook het cumulatief aandeel van het reguliere budget af en al deze gemeenten hebben negatieve budgetmutaties.

Literatuur

- CBS (2021). Nieuwe meetmethode van invloed op beroepsbevolkingscijfers: <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2021/48/nieuwe-meetmethode-van-invloed-op-beroepsbevolkingscijfers>.
- CBS (2021). Meer werklozen, maar ook meer werkenden met nieuwe meetmethode: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/48/meer-werklozen-maar-ook-meer-werkenden-met-nieuwe-meetmethode>.
- Lammers, M., Kroon, L., Middeldorp, M., Schwartz, T. & Muilwijk-Vriend, S. (2020). Bijstandsverdeelmodel 2020. Stabiliteit en regionale patronen. SEO-rapport nummer 2020-11.
- Lammers, M., Kroon, L., Schwartz, T., Muilwijk-Vriend, S., Middeldorp M., Burema F., Woerkens, C. van & Marlet, G. (2020). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2021. Herschatting en verdeling van de budgetten. SEO-rapport nummer 2020-70.
- Lammers, M., Muilwijk-Vriend, S., Kroon, L., Schwartz, T. & Middeldorp, M. (2021). Stabiliteit bijstandsverdeelmodel. Notitie aan SZW en gemeenten. SEO Economisch Onderzoek en Atlas Research.
- Middeldorp, M., Halbersma, R. & Burema, F. (2022, publicatie aanstaand). Verbetering Regiokenmerken Bijstandsverdeelmodel. Amsterdam: Atlas Research.
- Muilwijk-Vriend, S., Kroon, L., Schwartz, T., Marlet, G., Woerkens, C. van & Middeldorp, M. (2019). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2020. Herschatting en verdeling van de budgetten. SEO-rapport nummer 2019-73.
- Object Vision (2021). PC4 travel time matrix for Nederland van Boven. https://www.ge-odms.nl/PC4_travel_time_matrix_for_Nederland_van_Boven [voor het laatst bezocht op 3 mei 2022].
- Vermeulen, W., Kroon, L., Schwartz, T., Middeldorp, M. & Burema, F. (2021). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2022. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Eijkel, R. van, Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2022a). Vaststellen van de bijstandsbudgetten 2023. Hoofdrapport. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.
- Vermeulen, W., Schwartz, T., Athmer, J., Eijkel, R. van, Middeldorp, M., Burema, F. & Veldkamp, J. (2022b). Bijstandsverdeelmodel 2023. Technisch achtergronddocument schattingsfase. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek & Atlas Research.

Bijlage A Gehanteerde normbedragen

Het verdeelmodel houdt bij toekenning van de wettelijke normbedragen per huishouden rekening met de kostendelersnorm die geldt als een woning wordt bewoond door meerdere volwassenen die de woonkosten kunnen delen. Het verdeelmodel rekent met gebruteerde bedragen die door het ministerie van SZW worden aangeleverd. Onderstaande tabel bevat de gehanteerde normbedragen in de schattingsfase, afhankelijk van het huishoudtype, de leeftijd van huishoudleden en het aantal kostendelers. Het betreft normen per 1 januari 2022. De actualisatiefase gaat uit van normbedragen per 1 juli 2022.

Niet alle huishoudleden tellen mee voor de kostendelersnorm. Uitgezonderd zijn:

- jongeren tot 21 jaar;
- kamerhuurders met een commercieel contract (en die een commerciële huurprijs betalen);
- studenten die een opleiding volgen die recht kan geven op studiefinanciering of tegemoetkoming studiekosten;
- studenten die een Beroeps Begeleidende Leerweg volgen (BBL-studenten).

In het verdeelmodel wordt voor iedere (mbo-, hbo- en wo-)student verondersteld dat hij/zij geen kostendeler is. Dat geldt dus ook voor BBL-studenten. Ook jongeren tot 21 jaar tellen niet mee als kostendeler. Er is geen informatie beschikbaar over commerciële kamerhuur, deze mensen worden dus in het verdeelmodel geteld als kostendeler (als zij 21 jaar of ouder en geen student zijn).

Huishoudleden die de AOW-leeftijd hebben bereikt, vallen niet meer onder de verantwoordelijkheid van de gemeente, maar tellen wel als kostendeler.

Tabel A.1 Gehanteerde normbedragen, 1 juli 2022

	% t.o.v. wettelijk minimumloon	Netto norm per maand	Netto norm per jaar	Bruto norm per jaar
Normen voor 21-plussers				
Referentie WML	100,00%	€ 1.574,03	€ 18.888,36	€ 20.836,85
Aantal kostendelers - 1	70,00%	€ 1.101,82	€ 13.221,84	€ 16.421,51
2	50,00%	€ 787,02	€ 9.444,24	€ 10.418,52
3	43,33%	€ 682,08	€ 8.184,96	€ 8.417,40
4	40,00%	€ 629,61	€ 7.555,32	€ 7.555,32
5	38,00%	€ 598,13	€ 7.177,56	€ 7.177,56
6	36,67%	€ 577,14	€ 6.925,68	€ 6.925,68
7	35,71%	€ 562,15	€ 6.745,80	€ 6.745,80
8	35,00%	€ 550,91	€ 6.610,92	€ 6.610,92
9	34,44%	€ 542,17	€ 6.506,04	€ 6.506,04
10	34,00%	€ 535,17	€ 6.422,04	€ 6.422,04
Jongerennormen (21-)				
Alleenstaande (ouder)		€ 272,02	€ 3.264,24	€ 3.264,24
Paar, beide partners 21-, zonder kind		€ 544,04	€ 6.528,48	€ 6.528,48
Paar, één 21+, zonder kind		€ 1.059,04	€ 12.708,48	€ 12.708,48
Paar, beide partners 21-, met kind		€ 858,85	€ 10.306,20	€ 10.306,20
Paar, één 21+, met kind		€ 1.373,85	€ 16.486,20	€ 17.019,58
Normen paren (met 21- partner) als er kostendelers zijn, o.b.v. art. 22a, lid 3 Pw				
	Indien extra aantal kostendelers			
Paar, één 21+, met kind	0	€ 1.373,85	€ 16.486,20	€ 17.019,58
	+1	€ 1.373,85	€ 16.486,20	€ 17.019,58
	+2	€ 1.268,91	€ 15.226,92	€ 15.226,92
	+3	€ 1.216,44	€ 14.597,28	€ 14.597,28
	+4	€ 1.184,96	€ 14.219,52	€ 14.219,52
	+5	€ 1.163,97	€ 13.967,64	€ 13.967,64
	+6	€ 1.148,98	€ 13.787,76	€ 13.787,76
	+7	€ 1.137,74	€ 13.652,88	€ 13.652,88
	+8	€ 1.129,00	€ 13.548,00	€ 13.548,00
	+9	€ 1.122,00	€ 13.464,00	€ 13.464,00
Paar, één 21+, zonder kind	0	€ 1.059,04	€ 12.708,48	€ 12.708,48
	+1	€ 1.059,04	€ 12.708,48	€ 12.708,48
	+2	€ 954,10	€ 11.449,20	€ 11.449,20
	+3	€ 901,63	€ 10.819,56	€ 10.819,56
	+4	€ 870,15	€ 10.441,80	€ 10.441,80
	+5	€ 849,16	€ 10.189,92	€ 10.189,92

	% t.o.v. wettelijk minimumloon	Netto norm per maand	Netto norm per jaar	Bruto norm per jaar
	+6	€ 834,17	€ 10.010,04	€ 10.010,04
	+7	€ 822,93	€ 9.875,16	€ 9.875,16
	+8	€ 814,19	€ 9.770,28	€ 9.770,28
	+9	€ 807,19	€ 9.686,28	€ 9.686,28
Afwijkende normen paren o.b.v. art. 24 Participatiewet				
rechthebbende 21+ met of zonder kinderen		€ 787,02	€ 9.444,24	€ 10.418,52
rechthebbende 21- zonder kind		€ 272,02	€ 3.264,24	€ 3.264,24
rechthebbende 21- met kind		€ 429,43	€ 5.153,16	€ 5.153,16

De tabel bevat bedragen per persoon. Bij een huishouden met drie kostendelers geldt een bedrag van € 8.417,40 per persoon, dus 3 keer € 8.417,40 voor het gehele huishouden. WML is wettelijk minimumloon.

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2022-104
ISBN 978-90-5220-224-2

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2022 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit magazine te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit magazine mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.